

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Obhajoba v trestním řízení
Defense in criminal proceedings

Bakalářská práce

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
Mgr. Petra DUPÁKOVÁ

AUTOR PRÁCE
Jakub VÍTOVEC

PRAHA
2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce na téma Obhajoba v trestním řízení je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Běšinech, dne 08. 11. 2021

.....

Jakub VÍTOVEC

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá obhajobou v trestním řízení. Úvod práce je věnován historickému vývoji práva na obhajobu, jeho aplikaci v jednotlivých trestních řádech a hlavním stadiím trestního řízení ve vztahu k obhajobě. Hlavní část práce je věnována kompletnímu rozboru obhajoby v trestním řízení, zejména platné právní úpravě, právům a povinnostem obhájce a možnostem obhajoby v jednotlivých stadiích trestního řízení. Ve zbylé části práce je zhodnocena platná právní úprava a doplněna o vlastní úvahy de lege ferenda. Práce je obohacena o komparaci s vybranou zahraniční právní úpravou a kazuistiku možnosti obhajoby znázorněnou na konkrétním případě. Závěr práce poskytuje čtenáři strukturovaný rozhovor s advokátem se zaměřením na trestní právo a vyhodnocení cílů práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

obhajoba * trestní řízení * advokát * trestní řád * obhájce * obviněný * hlavní líčení * analýza

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with defence in criminal proceedings. The introduction is devoted to the historical development of the right to defence, its application in various criminal codes and the main stages of criminal proceedings in relation to defence. The main part of the thesis is devoted to a complete analysis of defence in criminal proceedings, especially the applicable legislation, the rights and obligations of the lawyer and the possibilities of defence in various stages of criminal proceedings. The rest of the thesis evaluates the current legislation and adds its own considerations *de lege ferenda*. The work is enriched with a comparison with selected foreign legislation and a case study of the possibility of defence shown in a specific case. The conclusion of the thesis provides the reader with a structured interview with a lawyer focusing on criminal law and an evaluation of the objectives of the thesis.

KEYWORDS

defence * criminal proceedings * lawyer * criminal procedure code * defence lawyer * accused * main trial * analysis

Poděkování

Rád bych touto cestou *poděkoval vedoucí práce Mgr. Petře Dupákové za konzultace, odborné vedení, za poskytnutí odborných znalostí o této problematice a cenné rady, které přispěly ke vzniku této bakalářské práce. Zároveň bych chtěl poděkovat JUDr. Rostislavu Netrvalovi, Ph.D., za jeho ochotu a otevřenost při poskytnutí rozhovoru.*

Obsah

Úvod	8
1 Historický vývoj práva na obhajobu	9
1.1 Trestní řád z roku 1873	10
1.2 Trestní řád z roku 1950	11
1.3 Trestní řád z roku 1956	11
1.4 Trestní řád z roku 1961	12
2 Trestní řízení a jeho vztah k obhajobě	13
2.1 Přípravné řízení	13
2.2 Řízení před soudem	15
3 Obhajoba v trestním řízení	18
3.1 Právní úprava obhájce	18
3.2 Práva a povinnosti obhájce	20
3.3 Zvolený obhájce	25
3.4 Ustanovený obhájce a nutná obhajoba	27
3.5 Obhajoba podezřelého před zahájením trestního stíhání	29
3.5.1 Obhajoba podezřelého zadrženého policejním orgánem	30
3.5.2 Obhajoba osoby přistižené při spáchání trestného činu po zadržení policejním orgánem	32
3.5.3 Obhajoba osoby po jejím zadržení ve zkráceném přípravném řízení	32
3.6 Obhajoba obviněného po zahájení trestního stíhání	33
3.7 Obhajoba obžalovaného v hlavním líčení	36
3.8 Obhajoba v řízení před odvolacím soudem	40
4 Analýza platné právní úpravy	43
4.1 De lege lata	43

4.2 De lege ferenda.....	44
5 Komparace se zahraniční právní úpravou.....	47
6 Kazuistika	49
6.1 Skutkový popis případu	49
6.2 Obhajoba v hlavním líčení	50
6.3 Slovo na závěr.....	51
7 Strukturovaný rozhovor	52
Závěr	58
Seznam použité literatury.....	59

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je Obhajoba v trestním řízení. Toto téma jsem si zvolil z důvodu, že pracuji jako příslušník Policie České republiky na oddělení obecné kriminality, s trestním řízením jsem v každodenním kontaktu a o danou problematiku se zajímám. Každá fáze trestního řízení je neméně důležitá a právo na obhajobu v něm hraje základní roli, jelikož trestní řízení zasahuje do práv a svobod osob a obhajoba patří k základním lidským právům, protože každý má právo na spravedlivý proces. Postava obhájce je velmi důležitá, protože jedině tak můžeme v právním státě docílit toho, že trestní proces bude spravedlivý, že bude zajištěno, aby nebyla odsouzena nevinná osoba a v případě, že probíhá trestní řízení proti skutečnému pachateli, tak tento bude odsouzen nanejvýš za trestný čin, který skutečně spáchal. Právo na obhajobu proto považuji za jednu z nejdůležitějších zásad trestního řízení.

Cílem mé bakalářské práce je shrnutí práva na obhajobu osob, proti kterým se trestní řízení vede, analýza platné právní úpravy s návrhy de lege ferenda na její případné zlepšení. Ve své práci chci poukázat na nezpochybnitelnost práva na obhajobu a na možnosti využití obhajoby v aplikaci na konkrétním případě.

Na počátku práce je znázorněn historický vývoj práva na obhajobu, ať už se jedná o pojmy jako josefínský kodex, tortur, ordál vody a aplikaci práva na obhajobu ve starších trestních řádech. Následně se věnuji jednotlivým stadiím trestního řízení ve vztahu k obhajobě. Poté přistupuji k samotné obhajobě v trestním řízení, kterou se zabývám komplexně. Analyzuji a hodnotím platnou právní úpravu. Dále se zaměřuji na uplatňování práva na obhajobu ve vybraných fázích trestního řízení, na postavu obhájce, zmiňuji zajímavá rozhodnutí soudů a v neposlední řadě uvádím komparaci ve vztahu k obhajobě v německém trestním řízení. Těžištěm práce je zhodnocení současné právní úpravy a vlastní návrhy de lege ferenda. Práce je doplněna o kazuistiku, kde uvádím výklad práva na obhajobu ve vztahu ke konkrétnímu případu a je zakončena strukturovaným rozhovorem s advokátem.

1 Historický vývoj práva na obhajobu

Přesný moment, kdy vzniklo právo samotné, nelze určit. Znalost historie je podle mého názoru důležitá k pochopení toho, jak důležité právo na obhajobu v trestním řízení je. Považuji za důležité znát určitý historický vývoj, ať již z hlediska znalosti dějin tak z hlediska toho, co se v historii stalo a nemělo by se v budoucnu opakovat. Dějiny práva zahrnují tisíce let vývoje zákonů. Již v nejstarších civilizacích se objevovala určitá pravidla, kterými se lidé řídili. Nejdříve to byla pravidla nepsaná, která byla předávána ústní tradicí.

V období středověku platilo právo nepsané a pro středověké právo se staly typické tzv. ordály neboli boží soudy. Ordály byly v minulosti oblíbenými důkazními prostředky. Odsouzený byl nějakým způsobem ohrožen na zdraví nebo dokonce na životě. Pokud tuto zkoušku přežil, přísně se posuzovalo, zda je vinným, či nevinným. Samotné slovo ordál pochází z německého slova „urteil“, tedy rozsudek.

Postupem času, ve středověku a raném novověku, byla běžnou součástí vyšetřování tzv. tortura neboli útrpné právo. Tortura je označení pro mučení v rámci právně vymezeného schématu během vyšetřování a výslechu. Byla považována za legitimní způsob, jak dosáhnout přiznání obviněného.¹

V roce 1707 za vlády Josefa I. byl vydán první ucelený trestní zákoník s místní působností na všechny tři země Koruny České, tzv. Constitutio criminalis Josephina neboli Nové útrpné a hrdelní právo pro Království české, Markrabství moravské a Knížectví slezské. Nebyl to ještě výlučně trestní zákoník, ostatní prameny trestního práva zůstaly v platnosti a on je pouze zastřešoval. Byla zde zavedena také tortura, písemné jednání nahradilo ústní a prvně bylo zavedeno inkviziční řízení.

Posledním předosvícenským trestním zákoníkem s územní působností i na české země byl Constitutio Criminalis Theresiana, tedy Hrdelní řád Marie Terezie, tzv. Tereziana vyhlášena roku 1768 ve Vídni. Podle Tereziany mělo potrestání pachatele především pomstít škodu způsobenou jednotlivci či společnosti a tresty měly charakter msty na pachateli. Tereziana vydržela

¹ Právo útrpné-Wikipedie [online], 2021. [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vo_%C3%BAtrpn%C3%A9.

v platnosti až do roku 1787, kdy byla nahrazena moderním trestním zákoníkem Josefa II. Z hlediska historie chci dále poukázat na to, jak se v jednotlivých trestních rádech vydávaných na našem území od roku 1873 měnil postoj státu k právům obviněného v trestním řízení.

1.1 Trestní řád z roku 1873

Výše uvedený trestní řád byl vydán 28. května 1873 (zák. č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního) tehdejším ministrem spravedlnosti Juliem Glaserem. Glaserův trestní řád byl považován za zdařilé dílo a v Čechách, na Moravě a ve Slezsku platil s různými změnami až do roku 1950. Kapitola IV. upravovala postavení obviněného, jeho práva a povinnosti a ustanovení o jeho obhajobě. Nutno podotknout, že trestní řád z roku 1873 za obviněného považoval toho, kdo byl podezřelý z trestného činu, byl proti němu podán obžalovací spis nebo návrh na zahájení přípravného vyšetřování. Za obhájce si mohl obviněný zvolit každého, kdo byl zapsán v tehdejší seznamu obhájců některé země v tuzemsku.²

Podle tohoto trestního řádu si mohl obviněný kdykoli zvolit jiného obhájce a bylo zde zakotveno právo obviněného v tehdejší terminologii v přípravném vyhledávání a přípravném vyšetřování použít právního poradce z osob obhájců, aby hájil jeho práva při soudních úkonech týkajících se zjištění skutkové podstaty a které již později nebude možné zopakovat, tak i k provedení opravných prostředků podaných obviněným. V této fázi trestního řízení se obviněný mohl radit s obhájcem, pokud byl ve vazbě, ovšem pouze za přítomnosti soudní osoby.

V roce 1918, po vzniku samostatného Československa, byl trestní řád převzat tzv. recepčním zákonem č. 11/1918 z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Vztah mezi advokátem a jeho klientem byl upraven zák. č. 96/1868 ř.z., dále jen Advokátní řád, který byl novelizován roku 1906. Advokát zde měl právo zastupovat klienta ve všech věcech soudních i mimosoudních, veřejných i soukromých, měl povinnost zastupovat klienta dle zákona a hájit jeho zájmy pilně, věrně, svědomitě a v neposlední řadě zachovávat mlčenlivost.

² JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.55. ISBN 978-80-87212-88-2.

1.2 Trestní řád z roku 1950

Zák. č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním upravoval postavení obhájce především v hlavě první, oddílu sedmém.

Pokud se jedná o výkon advokacie, tak ten byl omezen dvěma zákony. Prvním byl zák. č. 322/1948 Sb., o advokacii (advokátní řád), účinný od 1. ledna 1949. Z tohoto zákona vyplynula povinnost advokátů přispívat k zachování a upevnění lidově demokratického právního řádu a napomáhat státním orgánům při provádění zákonů. Advokátem se mohl stát jen československý občan státně spolehlivý, oddaný lidově demokratickému zřízení, který prokázal předepsanou odbornou způsobilost. Organizační struktura advokacie byla doplněna novým zákonem o advokacii, a to zák. č. 114/1951 Sb., účinným od 1. ledna 1952, podle kterého se základním pracovním kolektivem staly advokátní poradny, které tvořili vedoucí, advokáti, advokátní koncipienti a ostatní spolupracovníci.³

K samotnému období je nutno říct, že moc ve státě byla v rukou komunistické strany, jejíž ideologie při soudních procesech spočívala ve zjištění pravdy. To zapříčinilo, že procesní práva obviněného byla upozadována a obhájci neměli dostatečný manipulační prostor, čímž bylo právo na obhajobu oslabeno.

1.3 Trestní řád z roku 1956

Trestní řád z roku 1950 byl zrušen a nahrazen zák. č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1957. V ustanovení § 33 až 38 bylo upraveno postavení obhájce. Podle trestního řádu mohl být obhájcem pouze advokát, pokud trestní řád nestanovil něco jiného. Oproti předchozímu trestnímu řádu došlo k rozšíření okruhu osob, které byli oprávněny zvolit obviněnému obhájce, a to o sourozence a druha obviněného.

Trestní řád z roku 1956 zachoval povinnost toho, kdo obhájce obviněnému zvolil, aby soudu a v přípravném řízení prokurátoru oznámil, že zvolil obviněnému obhájce a kdo byl tím obhájcem zvolen. Pokud tato povinnost nebyla splněna, musel sám zvolený obhájce prokázat, že byl obhájcem zvolen. V případě, kdy

³ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.62-63. ISBN 978-80-87212-88-2.

obviněný neměl obhájce a mít ho musel, a neprokázal-li ve stanovené lhůtě, že si obhájce sám zvolil, byl mu na jeho náklady ustanoven.⁴

1.4 Trestní řád z roku 1961

Jedná se o zák. č. 141/1961 S., o trestním řízení soudním, který nabyt účinnosti dne 1. ledna 1962 a s několika novelizacemi je stále účinný. Postavení obhájce je upraveno v hlavě druhé, pátém oddílu, v § 35 až 41 trestního řádu. Nejvýznamnější změny po roce 1989 přineslo celkem pět novel trestního řádu provedených v letech 1990 až 2006, jejichž společným znakem bylo prohlubování a rozšiřování procesního práva obviněného i práva obhajoby v trestním řízení. Např. novela trestního řádu z května 1990 výslovně zakotvila právo, že obviněný není povinen vypovídat, během procesních úkonů se může radit se svým obhájcem, může žádat, aby byl vyslýchán za účasti obhájce a žádat, aby se obhájce účastnil i jiných úkonů v přípravném řízení.

V roce 2001 byla zák. č. 265/2001 Sb. přijata rozsáhlá novela trestního řádu, která obsahovala asi 350 novelizačních bodů. Doplněno zde bylo mimo jiné ustanovení práva nemajetného obviněného na bezplatnou obhajobu, nový postup při změně zvoleného obhájce, možnost vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce. Novelou bylo také umožněno některým stranám samostatně provádět důkazy v hlavním líčení.

S dělenou účinností od 01. ledna 2021 došlo zák. č. 220/2021 Sb. K novelizaci trestního řádu a řady dalších zákonů. Z úst vládních představitelů dlouhodobě slycháme o plánované rekodifikaci trestního práva procesního, jejímž výsledkem by měl být zcela nový trestní řád, který by měl stát bok po boku trestního zákoníku, který byl již této proceduře podroben.

⁴ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.68. ISBN 978-80-87212-88-2.

2 Trestní řízení a jeho vztah k obhajobě

Trestní řízení probíhá v několika obdobích, které nazýváme stadia trestního řízení. Rozlišujeme pět stadií trestního řízení, tj. přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, opravné řízení (řádné a mimořádné) a vykonávací řízení. Cílem této kapitoly není rozebírat jednotlivá stadia trestního řízení, ale poukázat na vztah trestního řízení a obhajoby zejména v přípravném řízení a řízení před soudem. Právo na obhajobu je ústavním právem vycházející již z Listiny základních práv a svobod.

2.1 Přípravné řízení

Jedná se o první stadium trestního řízení, které je definováno v § 12 odst. 10 trestního řádu. Zjednodušeně lze říct, že přípravným řízením rozumíme úsek od zahájení úkonů trestního řízení až do případného podání obžaloby, sjednání dohody o vině a trestu, návrhu na potrestání nebo jiného procesně relevantního úkonu. Podle právní úpravy obsažené v trestním řádu přípravné řízení dělíme do dvou časových úseků, tj. postupu před zahájením trestního stíhání (někdy též nazýváno prověřování) a vyšetřování.

Vzhledem k tomu, že přípravné řízení je neveřejné a jeho průběh je dokumentován v písemné formě, může se zdát, že postavení obhájce zde není tak důležité. Opak je ale pravdou a podle mého názoru pomoc advokáta již v přípravném řízení hraje důležitější roli, než si mnozí podezřelí ze začátku myslí. Včasnou obhajobu od advokáta již v přípravném řízení považují ku prospěchu podezřelého. V současné době má tedy právo na obhajobu obviněný a za určitých podmínek i podezřelý. Jiné osoby mají před zahájením trestního stíhání právo na tzv. právní pomoc, kterou výslovně upravuje čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod následovně: „Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení“.⁵ Trestní řád v ustanovení § 158 odst. 5 konstatuje, že nárok na právní pomoc advokáta

⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., *Listina základních práv a svobod*

náleží každé osobě, která podává vysvětlení. To znamená nejen podezřelému, ale i poškozenému, třetí osobě apod.

Obhajobu v přípravném řízení bych rozdělil do dvou fází, do fáze postupu před zahájením trestního stíhání a do fáze vyšetřování. V první fázi přípravného řízení má právo na obhajobu již podezřelá osoba, která byla zadržena policejním orgánem. Trestní řád rozlišuje v současnosti tři druhy zadržení podezřelé osoby, tj. zadržení podezřelé osoby policejním orgánem (§ 76 odst. 1 trestního řádu), omezení osobní svobody osoby přistižené při spáchání trestného činu (§ 76 odst. 2 trestního řádu), zadržení osoby přistižené při spáchání činu nebo bezprostředně poté ve zkráceném přípravném řízení (§ 179a a násl. trestního řádu). Při každém z těchto tří způsobů zadržení je možná obhajoba podezřelé osoby ze spáchání trestného činu, konkrétně se jedná o obhajobu podezřelého zadrženého policejním orgánem, obhajobu osoby přistižené při spáchání trestného činu po zadržení policejním orgánem a obhajobu osoby přistižené při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté po jejím zadržení ve zkráceném přípravném řízení.⁶ Podrobněji se jednotlivým případům obhajoby věnuji v dalších kapitolách.

Nasvědčují-li skutečnosti prověřováním podle § 158 trestního řádu tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného.⁷

Fázi vyšetřování upravuje hlava desátá trestního řádu. Pokud se jedná o obhájce, tak tomu musí být doručen opis usnesení o zahájení trestního stíhání do 48 hodin, přičemž lhůta zde začíná běžet od zvolení příp. ustanovení obhájce. Zvláštní postup je dán v případě trestního stíhání advokátů, kdy musí být opis usnesení o zahájení trestního stíhání či sdělení podezření, tedy úkony, kterými se zahajuje trestní stíhání, bez odkladu doručeno ministru spravedlnosti a předsedovi komory.

Účast obhájce ve fázi vyšetřování upravuje § 165 trestního řádu, ze kterého bych zejména uvedl právo obhájce být přítomen již od zahájení trestního stíhání

⁶ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.101, ISBN 978-80-7400-457-5.

⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

při všech vyšetřovacích úkonech, které mohou být použity jako důkaz v řízení před soudem. Obhájce pokládá obviněnému i jiným vyslychaným otázky po skončení výslechu policejním orgánem. Může tak činit i tehdy, když mu k tomu dá policejní orgán prostor. Jedná se zejména o situaci, kdy je obviněný stíhán např. pro 15 samostatných skutků, které navzájem nemají nic společného. Zde považují za vhodné, aby policejní orgán umožnil obhájci po určité části provedení výslechu pokládat otázky, např. po ukončení výslechu z jeho strany ke konkrétnímu skutku předtím, než je pokračováno ve výslechu k dalším skutkům. Tuto možnost pokládám za přehlednější způsob i pro soudce v následujícím řízení před soudem.

Obhájce je oprávněn kdykoli v průběhu provádění úkonu vznášet námítky. Podrobněji se tématu obhajoby obviněného věnuji v dalších kapitolách. Postup skončení vyšetřování upravuje ustanovení § 166 trestní řádu.

2.2 Řízení před soudem

Celý postup řízení před soudem upravuje hlava jedenáctá trestního řádu. Podnětem k projednání před soudem je obžaloba. Samotné podání obžaloby však neznamená, že musí být nařízeno hlavní líčení. Obžaloba je nejdříve přezkoumána předsedou senátu a ve věcech, kde je k řízení příslušný samosoudce, samosoudcem. Následně je posuzováno, zda představuje spolehlivý podklad pro rozhodování v hlavním líčení. Po přezkoumání obžaloby je nařízeno hlavní líčení, nebo v opačném případě předsedou senátu předběžné projednání obžaloby nebo jiný úkon směřující k rozhodnutí ve věci. Rozhodnutí o předběžném projednání obžaloby upravuje ustanovení § 188 odst. 1, 2 trestního řádu. Mimo tato rozhodnutí může soud nařídit hlavní líčení.⁸

Hlavní líčení je nejdůležitějším stadiem trestního řízení, jedná o jádro trestního řízení, kde se rozhoduje o hlavní otázce, a to o vině obžalovaného, o trestu, popřípadě o ochranném opatření a náhradě škody. Hlavní líčení probíhá veřejně, bezprostředně a ústně. Je třeba zdůraznit, že o průběhu hlavního líčení, nerozhodne-li z důležitých důvodů předseda senátu jinak, je pořizován zvukový

⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 963, ISBN 978-80-7502-395-7.

záznam, který je k dispozici i případnému odvolacímu soudu. Nutno podotknout, že řečnický projev nezkušeného obžalovaného, který se hájí sám, zcela jistě nebude dosahovat kvality profesionálního obhájce, kterým je advokát. Celé hlavní líčení pak probíhá v několika časových fázích, které jsou vymezeny jako počátek hlavního líčení, dokazování, závěr hlavního líčení a rozhodnutí soudu v hlavním líčení.

Hájí-li se obžalovaný během hlavního líčení sám, považuji jeho pozici za vesměs složitější. Z hlediska obhajoby považuji za důležitou část zejména část dokazování a poté závěrečnou řeč. Dokazování začíná výslechem obžalovaného k obsahu obžaloby. Obžalovaný má vždy možnost znovu vylíčit skutek, který je předmětem řízení, a to bez ohledu na to, co je obsaženo v protokolu o jeho výslechu v přípravném řízení. Upozornil bych zde zejména na to, že obžalovaný má právo, nikoli povinnost vypovídat. Za výhodu pro obžalovaného považuji, má-li k dispozici protokol o své výpovědi z přípravného řízení. Nemusí se tak soustředit na to, co již do protokolu uvedl, ale může ze své výpovědi vycházet i s přihlédnutím k důkazům, může svoji výpověď rozšiřovat, konkretizovat apod. V neposlední řadě má obžalovaný právo vyjádřit se po provedení důkazu k tomuto důkazu a činí tak, resp. může tak činit prostřednictvím obhájce.

Pokud se jedná o závěrečné řeči, jejich pořadí je upraveno trestním řádem. Obhájce obžalovaného, případně obžalovaný mluví poslední a až poté, co je mu uděleno slovo. Trestní řád obsah závěrečných řečí nijak nevymezuje a ponechává toto vymezení právní praxi a nauce. Závěrečnou řeč může za obžalovaného připravit i přednést obhájce, který se soustředí na skutkovou a právní stránku předmětu řízení, podle důkazů provedených v hlavním líčení, a na okolnosti týkající se případného ukládání trestu či rozhodování o náhradě škody nebo o ochranném opatření.⁹ Státní zástupce může na závěrečnou řeč obhajoby reagovat, v takovém případě má poté obhajoba právo na tzv. repliku, tedy odpověď na reakci státního zástupce. Pravidlem však zůstává, že poslední slovo má obžalovaný.

Na závěr bych chtěl podotknout, že obhájce by měl vystupovat jako profesionál a obžalovaného provést celým hlavním líčením. Každý má právo

⁹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.698, ISBN 978-80-7400-457.

na spravedlivý proces a postava obhájce zde hraje pro obžalovaného klíčovou roli. Závěrečnou řeč obhajoby považuji za nejdůležitější ústní projev obhájce v trestním řízení.

3 Obhajoba v trestním řízení

Na úvod této kapitoly je nutno říct, že postava obhájce v trestním řízení hraje velmi podstatnou roli i přesto, že přítomnost obhájce není vyjma případů nutné obhajoby vždy nutná. Jak jsem uvedl v předchozích kapitolách, účast obhájce již v přípravném řízení považuji pro podezřelého za výhodnou věc. Právní úprava zaručuje každé osobě právo na spravedlivý proces, k čemuž přítomnost obhájce přispívá velkou měrou.

3.1 Právní úprava obhájce

Právní úprava je zakotvena již jako ústavní zásada v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Tato zásada zakotvuje právo obviněného na poskytnutí času a možnosti k přípravě obhajoby, možnosti hájit se sám nebo prostřednictvím obhájce. Z této ústavní zásady vychází i základní zásada trestního řízení zakotvena v ustanovení § 2 odst. 13 trestního řádu, která hovoří o tom, že každý, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém stadiu trestního řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce. Všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.¹⁰

V trestním řádu je právní úprava obhájce zakotvena zejména v ustanoveních § 35 až § 41, kde je mimo jiné uvedeno, že obhájcem v trestním řízení může být výlučně advokát. V českém právu se advokátem v souladu s ustanovením § 4 zák. č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů rozumí ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou. Komora zapíše na základě písemné žádosti do seznamu advokátů každého, kdo splní požadavky podle zákona o advokacii, mezi které patří zejména plná způsobilost k právním úkonům, vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oboru právo získané studiem na vysoké škole v České republice nebo v oblasti práva na vysoké škole v zahraničí, anebo jde o uznané vzdělání podle zvláštních právních předpisů. Uznatelné jsou zkoušky justiční, ať se jedná o zkoušky soudců nebo zkoušky státních zástupců. Mezi další

¹⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

požadavky radíme bezúhonnost, alespoň tříletou praxi jako advokátní koncipient, složení advokátní zkoušky, advokátního slibu a dalších podmínek stanovených zákonem o advokacii.¹¹ Advokát musí mít sídlo na území České republiky, může vykonávat advokacii samostatně nebo společně s jinými advokáty a při výkonu advokacie má povinnost používat označení advokát.

Mimo výše uvedených podmínek bych upozornil i na to, že podle zákona o advokacii má advokát povinnost v trestním řízení před soudem, v řízení před Nejvyšším soudem, Nejvyšším správním soudem a Ústavním soudem používat stavovský oděv advokáta. Při výkonu advokacie musí postupovat tak, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu, je zejména povinen dodržovat pravidla etiky a pravidla soutěže.

Důležité je říct, že obhájce je samostatným subjektem trestního řízení, který však v trestním řízení vystupuje jménem obviněného a jedná s jeho souhlasem. Je tedy zástupcem obviněného, obhajuje jeho zájmy a spolupracuje s obviněným při výkonu jeho práv. Jak jsem již uvedl, obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát¹². Advokát se může v rámci svého pověření nechat zastoupit jiným advokátem. Tento proces označujeme jako substituci. Při jednotlivých úkonech může advokáta zastoupit koncipient, to neplatí v případě ustanovení § 35 odst. 2 trestního řádu věty druhé: „*Koncipient nemůže obhájce zastupovat v řízeních před krajským soudem jako soudem prvního stupně, před vrchním soudem nebo nejvyšším soudem, nahlížet do spisů může koncipient i v těchto řízeních*“.¹³ Totéž platí při zastoupení ve věci ústavní stížnosti podané v trestní věci, neboť v řízení před ústavním soudem může vždy zastupovat pouze advokát.

Trestní řád výslovně uvádí, kdy advokát nesmí být obhájcem obviněného. Jedná se o advokáta, proti kterému je vedeno trestní stíhání a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby. Obhájcem obviněného nesmí být ani advokát, který má v trestním řízení vypovídat jako svědek, podává znalecký posudek nebo je účinný jako tlumočník.¹⁴

¹¹ Zákon č. 85/1996 Sb., *zákon o advokacii* v posledním znění

¹² Advokátem je ten, kdo je zaspán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou.

¹³ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 244, ISBN 978-80-7502-278-3.

Pokud se jedná o obhajobu mladistvého, tak zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanoví, že obhájcem mladistvého nemůže být ten, jehož zájmy si odporují se zájmy mladistvého, a ten, kdo byl mladistvému jako obhájce takovou osobou zvolen. Trestní řád také upravuje tzv. pluralitu obhájců. Pluralita, lat. „*mnohost*“ v trestním řízení znamená, že obviněný v jednom proti němu vedeném trestním řízení udělil plnou moc dvěma nebo více obhájcům a každý z nich disponuje samostatnými obhajovacími právy a povinnostmi. Počet obhájců není zákonem omezen. Za podstatnou výhodu plurality považují zejména specializaci obhájců v jednotlivých kauzách, což je ku prospěchu obviněného. Na straně druhé v případě, že obviněný využije plurality obhájců, má povinnost orgánu činném v trestním řízení oznámit, kterého z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení. Poté se doručení tomuto jedinému obhájci považuje za doručení všem zvoleným obhájcům. Pokud tuto povinnost nesplní, musí určit takového obhájce předseda senátu, v přípravném řízení státní zástupce a své rozhodnutí oznámit všem zvoleným obhájcům. Pluralita samozřejmě platí pouze při obhajobě na plnou moc, při ustanovení obhájce nepřichází v úvahu.

Každý z více zvolených obhájců má v zásadě samostatné postavení. Otázky související s působením obhájců řeší ustanovení § 37 odst. 3 trestního řádu přijatého novelou z roku 2001, přičemž zde např. chybí výslovné ustanovení o tom, že práva a povinnosti podle trestního řádu náleží všem obhájcům obviněného a při úkonech trestního řízení postačí přítomnost jednoho z nich.¹⁵ Zde bych považoval za vhodné, aby zákonodárce doplnil výslovnou úpravu tak, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům.

3.2 Práva a povinnosti obhájce

Základní práva a povinnosti obhájce v trestním řízení jsou upraveny zejména v ustanovení § 41 trestního řádu, dále v zákonu o advokacii a v neposlední řadě nesmíme zapomenout ani na etický kodex. Trestní řád vymezuje práva a povinnosti obhájce takto:

¹⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 672, ISBN 978-80-7502-395-7.

- povinnost poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc a účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně,
- obhájce je oprávněn již v přípravném řízení činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti, opravné prostředky, nahlížet do spisů, zúčastnit se vyšetřovacích úkonů a je-li obviněný ve vazbě, mluvit s ním bez přítomnosti třetí osoby, v řízení před soudem je obhájce oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit obviněný, v případě, že je obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost omezena, může takto konat i proti jeho vůli, avšak pořád v jeho prospěch,
- nebylo-li zmocnění obhájce při jeho zvolení nebo ustanovení vymezeno jinak, zaniká při skončení trestního stíhání,
- obhájce je oprávněn v případě zaniknutí zmocnění po skončení trestního stíhání podat za obžalovaného dovolání, zúčastnit se řízení o dovolání u nejvyššího soudu, podat žádost o milost a o odklad výkonu trestu,
- obhájce je oprávněn ve všech stádiích trestního řízení vyžadovat předem kopie nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení, kdy orgány činné v trestním řízení jsou povinny mu vyhovět, je-li to technicky možné.¹⁶

Novela trestního řádu z roku 2021 vnesla nárok každého na kopii Úředního záznamu o podaném vysvětlení, byť se jedná o dobu před zahájením trestního stíhání.

V nejobecnější podobě vymezuje práva a povinnosti obhájce také zákon o advokacii, a to konkrétně v ustanoveních § 3 a § 16. Z těchto ustanovení plyne, že advokát je při poskytování právních služeb nezávislý, vázán právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta, je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokud jsou pokyny klienta v rozporu s právním nebo stavovským předpisem České advokátní komory podle zák. č. 85/1996, zákona o advokacii, pak jimi advokát není vázán, o čemž musí klienta přiměřeně poučit. Advokát je povinen při výkonu advokacie jednat čestně,

¹⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

svědomitě, je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatňovat v zájmu svého klienta vše, co uzná za prospěšné.

Rozlišování mezi právy a povinnostmi obhájce považuji za relativní pojem. Protože to, co je v určité konkrétní procesní situaci povinností obhájce, může být v jiné procesní situaci jen možností pro obhajobu, např. tam, kde to obviněný po obhájci nežadá.

Za jedno z nejdůležitějších práv obhájce považuji právo zúčastnit se podle trestního řádu již od zahájení trestního stíhání vybraných vyšetřovacích úkonů, při nichž má obhájce právo klást vyslýchaným osobám otázky. Na straně druhé v době před zahájením trestního stíhání bych upozornil na specifikum při výslechu osoby na Úřední záznam o podaném vysvětlení podle § 158 odst. 6 trestního řádu. Zákon výslovně vylučuje, aby záznam, který nemá povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, byl před soudem použit jako důkaz. Pro orgány činné v trestním řízení zde platí, že mají povinnost umožnit zastoupení osoby podávající vysvětlení advokátem, avšak nemají zde povinnost účast advokáta zajistit. Při tomto úkonu se účast obhájce omezuje jen na právní pomoc a jen v tomto rozsahu může advokát při podání vysvětlení vystupovat. Pokud se jedná o výslech osoby v procesním postavení podezřelého, nejde o činnost, která by byla srovnatelná s účastí obhájce obviněného a advokát zde nemůže postupovat analogicky podle ustanovení § 41 trestního řádu. Advokát při tomto úkonu nemůže v průběhu zasahovat např. kladením otázek osobě, která vysvětlení podává. Nemůže ani radit vyslýchanému, jak odpovědět na již položenou otázku. Naproti tomu je oprávněn v průběhu podání vysvětlení uskutečnit poradu s osobou podávající vysvětlení, navrhnout provedení důkazů, účastnit se rekognice apod. Ze strany advokáta považuji za důležité, zejména pokud se jedná o podání vysvětlení osoby podezřelé, provést před samotným úkonem s touto osobou poradu, aby si vyslýchaný mohl ujasnit všechny skutečnosti. Zdůraznil bych zde doporučení advokáta klientovi využít svého práva a v tomto stadiu řízení nevypovídat. Pokud by v průběhu podání vysvětlení advokát požádal o přestávku, jsem toho názoru, že orgán činný v trestním řízení by mu měl vyhovět a přestávku umožnit. Zde je možnost pro poradu advokáta s klientem, kde, ať se jedná o jakýkoli druh řízení nebo jakoukoli právní pomoc, nemůže být přítomen nikdo jiný než ten, jehož přítomnost odsouhlasí klient.

Pokud se jedná o oprávnění obhájce směrem k obviněnému, zde považuji za důležité možnost mluvit s obviněným, je-li ve vazbě nebo ne výkonu trestu odnětí svobody, a to bez přítomnosti třetí osoby. Toto právo se vztahuje na celé trestní řízení bez omezení, tj. na předsoudní stadium, řízení před soudem i na vykonávací řízení. Z logiky věci vyplývá, že obviněný, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, nemůže uplatňovat svoje právo na obhajobu v takové míře, jako může učinit osoba stíhaná na svobodě. Obhájce s obviněným připravují taktiku obhajoby, a proto je zcela nepřijatelné, aby se této přípravě zúčastnila jakákoli další osoba. Je třeba uvést, že právo mluvit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby má i obviněný stíhaný na svobodě.

Jak jsem uvedl výše, obhájce má právo mluvit s obviněným ve vazbě bez přítomnosti třetí osoby. V trestním řádu je stanoveno, že v případě vydaného příkazu soudce o odposlechu podle § 88 trestního řádu určité osoby, nelze odposlouchávat rozhovor obviněného s obhájcem a pokud se tak stane, tento rozhovor musí být zničen a skutečnosti, které se policejní orgán dozví, nijak použity. Tento případ je v praxi znázorněn v nařízených odposleších ve výslechových místnostech věznice v Brně-Bohunicích, kde dle mého názoru vyšetřovatel Generální inspekce bezpečnostních sborů použil procesně zcela nelegálně odposlech obviněného s obhájcem a zařadil ho do spisu. Vyšetřovatel poté na počátku výslechu předestřel obviněnému dvě nahrávky z vazební věznice, sdělil mu, že se jedná s největší pravděpodobností o komunikaci mezi ním a obhájcem a dotázal se ho, zda mu nevadí, že bude nahrávka součástí spisového materiálu. Obviněný ve výslechu potvrdil, že se jedná o nahrávky s obhájcem a uvedl, že mu nevadí, stanou-li se součástí spisu vedeného policejním orgánem GIBS. Podle mého názoru se jedná o zcela nelegální postup ze strany vyšetřovatele. Ve věci reagovala Česká advokátní kancelář, kdy místopředsedkyně Monika Novotná a člen představenstva Lukáš Trojan poděkovali Stálé komisi pro kontrolu odposlechnů Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR za snahu komise prošetřit celou událost a vyjádřili obavy z možného narušení vztahu mezi advokátem a klientem. Pokud podle České advokátní komory nemůže mluvit obhájce se svým klientem důvěrně, jedná se o porušení ústavního práva na obhajobu a na spravedlivý proces. K problematice se vyjádřila i Unie obhájců, kdy dle stanoviska unie z dostupných informací

nevyplývá, zda nahrávací zařízení bylo aktivní v době každé porady ve výslechové cele. Tedy zda bylo zapínáno pouze pro případ porady zájmových dvou osob v jedné konkrétní výslechové cele a jen po dobu takové porady.¹⁷

Podle ustanovení § 33 odst. 1 věty čtvrté trestního řádu se obviněný s obhájcem v průběhu výslechu nemůže radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. K obsahu toho zákazu se vyskytly dva protichůdné názory. Podle prvního názoru se obviněný nemůže radit s obhájcem, jak odpovědět na položenou otázku, ale může se s obhájcem poradit, zda vůbec má na otázku odpovědět. Opačný názor hovoří o tom, že takový výklad nelze připustit, protože by vedl ke ztrátě smyslu výslechu obviněného a takovou výpověď by fakticky znehodnotil.¹⁸ Já se přikláním k druhému názoru. Jelikož obviněný má právo kdykoli v průběhu výslechu odmítnout vypovídat, může toho patřičně využít. Pokud se rozhodne vypovídat, po položení otázky buď tedy může odpovědět na otázku, nebo může odepřít výpověď, ale nemůže se podle mého názoru radit s obhájcem, jak má na položenou otázku odpovědět.

Závěrem bych chtěl poukázat na práva a povinnosti obhájce ve zkráceném přípravném řízení. Podezřelý zde má stejná práva jako obviněný. Zadržovaná osoba podezřelá ze spáchání trestného činu má tedy právo zvolit si obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby již v průběhu zadržení. Podezřelý, proti kterému se vede zkrácené přípravné řízení, má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, k důkazům, nemusí vypovídat, má právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě. Účast obhájce se zde soustředí zejména na účast při výslechu podezřelého. Nejpozději na počátku výslechu obdrží podezřelý od orgánu činného v trestním řízení sdělení podezření, z jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován dle ustanovení § 179b odst. 3 trestního řádu. Na podezřelého se zde také vztahují ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě, jelikož zde má podezřelý stejná práva jako obviněný.

¹⁷ Odposlechy v brněnské vazební věznici. Vyšetřovatel GIBS použil procesně nelegální odposlech [online]. HRBÁČEK, Jan/ceska-justice.cz, 2022. [cit. 10.02.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2022/01/odposlechy-v-brnenske-vazebni-veznici-vysetrovatel-gibs-pouzil-procesne-nelegalni-odposlech/>

¹⁸ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.250. ISBN 978-80-87212-88-2.

Zvláštní důvod nutné obhajoby je pro toho podezřelého, který není propuštěn ze zadržení, ale je předán s návrhem na potrestání soudu k provedení zjednodušeného řízení, avšak ve stanovené lhůtě si obhájce nezvolí, a proto je mu třeba na dobu, po kterou trvají důvody zadržení, ustanovit obhájce¹⁹

Pokud se jedná o mladistvého, tak zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanoví, že mladiství musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu. Z toho vyplývá, že ve zkráceném přípravném řízení musí mít obhájce již od sdělení podezření.

3.3 Zvolený obhájce

Trestní řád upřednostňuje obhájce zvoleného před obhájcem ustanoveným. Obviněnému nesmí být osoba obhájce vnučována, mimo případů nutné obhajoby, kdy obhájce musí mít, sám si jej nezvolí, a tak je mu posléze ustanoven. Pokud si poté obviněný obhájce zvolí, může jím nahradit obhájce ustanoveného. V případě, pokud obhájce souhlasí s tím, že si jej obviněný zvolí, vznikne mezi těmito dvěma stranami smlouva o poskytování právních služeb, kterou upravuje zákon o advokacii. Oproti této smlouvě musíme odlišit tzv. plnou moc, kterou obviněný udělí obhájci při zastupování v trestním řízení. Obhájce ji poté musí dát k nahlédnutí např. orgánu činném v trestním řízení a jedno vyhotovení se zakládá do spisu. Nestací jen prohlášení obviněného, že si zvolil obhájce a kdo jím je. K převzetí obhajoby je nutný souhlas advokáta. Ten doloží plnou mocí, kam musí výslovně uvést, že přijímá zmocnění, připojit datum, případně i hodinu převzetí zmocnění a svůj podpis. Od tohoto okamžiku obhajuje obhájce obviněného.

Plná moc může být vypovězena ze strany obhájce, který tak podle zákona o advokacii nemůže učinit v nevhodnou dobu a nutno podotknout, že povinnost zastupování zaniká 14 dní po ukončení zastoupení, není-li dohodnuto jinak. Vypovězený obhájce by tedy měl, pokud nemá ve smlouvě o právní pomoci sjednáno právo přestat hned, ještě 14 dnů pracovat ve prospěch klienta.

¹⁹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.125, ISBN 978-80-7400-457-5.

Dále bych chtěl poukázat na riziko vypovězení plné moci obhájci po nařízení hlavního líčení. V některých případech je snaha obviněného odročit hlavní líčení tím, že vypoví obhájci plnou moc po nařízení hlavního líčení nebo v jeho průběhu a snaží se oslovit pro obhajobu nového obhájce. Zde je dobré si uvědomit, že v případě projednávání složitých kauz, kdy trestní spis má několik tisíc stran, je poté úloha nového obhájce velmi obtížná, což by měl obhájce obviněnému srozumitelně vysvětlit. Považuji za výhodu, pokud od začátku řízení je obviněný zastupován obhájcem, který je s případem od samého počátku seznámen.

K tomu se v roce 2015 v článku na webovém portálu vyjádřil JUDr. Libor Vávra, předseda senátu Městského soudu v Praze, prezident soudcovské unie. JUDr. Vávra poukázal na to, že pokud tato situace nastane ještě v průběhu přípravného řízení nebo dostatečnou dobu před zahájením hlavního líčení a jedná se o případ nutné obhajoby, nečiní zásadní problém poskytnout obviněnému dostatečnou lhůtu pro zvolení nového obhájce a pokud si ho nezvolí, tak mu obhájce neprodleně ustanovit. Pokud dojde k situaci, kdy k výpovědi, ať ze strany klienta nebo obhájce, dojde až v průběhu hlavního líčení, pak záleží na tom, zda obžalovaný současně přichází s nově zvoleným obhájcem. V takovém případě nevzniká zásadní problém a nový obhájce plynule přechází do procesní fáze. Je na vlastní odpovědnosti obžalovaného a jeho obhájce znát spis a zvolit procesní taktiku. Potíže však mohou nastat, jestliže máme výpověď plné moci a nově zvolený obhájce nikde. Zde je podle JUDr. Vávry stěžejní posoudit důvod výpovědi. Existuje také možnost, že obhájce vypoví plnou moc, poněvadž obžalovanému došly peníze, ale zároveň naznačí, že v případě nutné obhajoby je ochoten ho nadále zastupovat, jestliže jej soud v rámci nutné obhajoby ustanoví. Pokud by se postupovalo striktně podle trestního řádu a ustanovil by se obhájce podle pořadníku, nepochybně by měl dostat potřebnou lhůtu na seznámení se spisem, což vede ke zdržení procesu v řádu týdnů, někdy i měsíců. Na straně druhé, když se vyhoví dosavadnímu zvolenému obhájci a po výpovědi se ustanoví ex offio mimo pořadník, hlavní líčení může pokračovat bez sebemenších průtahů. JUDr. Vávra uvádí, že tento postup, ač je de facto porušením zákona, je v souladu především s pravidly spravedlivého procesu, šetří práva účastníků a jestliže je dostatečně v odůvodnění opatření o ustanovení obhájce tento postup vysvětlen,

nemůže do budoucna představovat hrozbu ani v odvolacím řízení, ani u vyšších soudních instancí.²⁰

3.4 Ustanovený obhájce a nutná obhajoba

Jak jsem již uvedl v předchozí kapitole, trestní řád preferuje zvoleného obhájce. Pokud si obviněný obhájce nezvolí, ačkoli ho podle zákona mít musí, je mu ustanoven soudem. V takovém případě hovoříme o obhajobě ex offio. Trestní řád v ustanovení § 36 stanoví, že obviněný musí mít obhájce už v přípravném řízení:

- je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu ochranného opatření,
- je-li jeho svéprávnost omezena,
- jde-li o řízení proti uprchlému,
- při sjednávání dohody o vině a trestu,
- v přípravném řízení, koná-li se řízení o trestném činu s horní hranicí trestu odnětí svobody převyšující pět let,
- v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení proti zadrženému,
- v řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence, ochranného léčení (s výjimkou protialkoholního).

Obviněný musí mít obhájce od doby, kdy vznikl důvod nutné obhajoby. Pokud si obviněný zvolí obhájce na plnou moc, zaniká obhajoba ustanoveným obhájcem. Obhájce musí mít obviněný také tehdy, považuje-li to soud a v přípravném řízení státní zástupce za nutné, zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit.²¹ Pokud se jedná o další důvody nutné obhajoby výslovně neuvedené v trestním řádu, jmenoval bych zde nutnou obhajobu v řízení ve věcech mladistvých, což upravuje ustanovení § 42 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a nutnou obhajobu při úkonech souvisejících s mezinárodní

²⁰ O obhájci z poradníku [online]. JUDr. VÁVRA, Libor/pravniprostor.cz, 2015. [cit. 13.11.2021]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/o-obhajci-z-poradniku>

²¹ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

justiční spolupráci. Jako příklad bych uvedl řízení o vydání nebo předání do cizího státu.

Při vzniku nutné obhajoby obviněnému nejprve umožníme, aby si obhájce zvolil. Pokud tak neučiní hned, stanoví se mu lhůta. Trestní řád taxativně nevymezuje žádnou délku lhůty. Lhůta se stanoví se zřetelem na povahu a okolnosti případu. Pokud obviněný prohlásí, že si obhájce zvolit nechce, žádná lhůta se nestanovuje a obhájce se mu rovnou ustanoví.

Pravidla pro ustanovování obhájců určuje ustanovení § 39 trestního řádu. Obhájce ustanoví, a pominou-li důvody nutné obhajoby, ustanovení zruší předseda senátu a v přípravném řízení soudce. Obhájce je ustanoven formou opatření zpravidla do tří dnů. Jestliže věc nesnese odkladu, učiní opatření soudce ihned, případně v rámci své dosažitelnosti. Postup při ustanovení potom vypadá tak, že soud vede abecedně uspořádaný pořadník advokátů, kteří souhlasí s výkonem obhajoby jako ustanovení obhájci u tohoto soudu a mají v jeho obvodu své sídlo. Advokáti jsou poté ustanoveni tak, jak abecedně následují jejich příjmení v pořadníku.

Poté, co pominou důvody nutné obhajoby, zruší ustanovení obhájce v řízení před soudem předseda senátu a v přípravném řízení soudce, a to opět opatřením. Obviněný je zásadně povinen hradit náklady obhajoby. Pokud však obviněný osvědčí, že nemá dostatek prostředků, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. V takovém případě pak náklady obhajoby zčásti nebo zcela hradí stát.²²

Pokud by soud založil své rozhodnutí o tom, že obviněný nemá nárok na bezplatnou obhajobu na hypotetických příjmech, které by obviněný někdy v blíže neurčené budoucnosti mohl získat, bylo by tím porušeno právo obviněného na bezplatnou právní pomoc podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Právní úpravu v § 33 odst. 2 trestního řádu, podle níž musí obviněný osvědčit, že nemá dostatek prostředků na úhradu nákladů obhajoby, je potřeba vykládat tak, že pro rozhodnutí o tom, že obviněný má nárok na obhajobu bezplatnou stačí,

²² VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.87, ISBN 978-80-7400-457-5.

pokud ze všech indicií předložených obviněným a zahrnutých ve spise plyne, že obviněný je nemajetný.²³

Jedná-li se o odměnu ustanovenému obhájci za úkony právní služby v řízení o předání odsouzeného k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody do jiného členského státu Evropské unie nebo k jeho vydání do cizího státu je určující výše trestu, k jehož výkonu má být tato osoba vydána, nikoli výše sazby trestu odnětí svobody za trestný čin, pro který byla vydávaná osoba stíhána.²⁴

3.5 Obhajoba podezřelého před zahájením trestního stíhání

Jak jsem již zmínil v kapitole druhé, kde popisuji trestní řízení a jeho vztah k obhajobě, považuji obhajobu před zahájením trestního stíhání za značnou výhodu pro podezřelého. Jsme v přípravném stadiu trestního řízení, které je zpravidla neveřejné a je dokumentováno písemnou formou a možnosti obhajoby jsou zde odlišné oproti dalším stadiím trestního řízení. V současné době má kromě obviněného právo na obhajobu i podezřelá osoba. Trestní řád rozlišuje tři druhy zadržení podezřelé osoby, a to konkrétně:

- zadržení podezřelé osoby policejním orgánem (ustanovení § 76 odst. 1),
- omezení osobní svobody osoby přistižené při spáchání trestného činu (ustanovení § 76 odst. 2),
- zadržení osoby přistižené při spáchání činu nebo bezprostředně poté ve zkráceném přípravném řízení (ustanovení § 179a a násl).²⁵

Obecně lze shrnout, že trestní řád přiznává právo na obhajobu v přípravném řízení ve výše uvedených třech případech. V ostatních případech zde mají osoby pouze právo na právní pomoc advokáta. Nyní bych blíže charakterizoval uvedené tři případy.

²³ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II.ÚS 1411/20 ze dne 1.9.2020.

²⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp.zn. 14 To 125/2019, ze dne 11.4.2019.

²⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

3.5.1 Obhajoba podezřelého zadrženého policejním orgánem

Tento případ je upraven v ustanovení § 76 odst. 1 trestního řádu, kde se hovoří o tom, že osobu podezřelou ze spáchání trestního činu může, je-li dán některý z důvodů vazby, policejní orgán v naléhavých případech zadržet, i když dosud proti ní nebylo zahájeno trestní stíhání a k zadržení je třeba předchozího souhlasu státního zástupce. Bez souhlasu lze zadržení provést, jen jestliže věc nesnese odkladu a souhlasu předem nelze dosáhnout.²⁶ Zde bych poukázal na aplikační praxi Policie České republiky tohoto ustanovení např. u nejběžnějších trestných činů v dopravě, ať se jedná o Ohrožení pod vlivem návykové látky podle ustanovení § 274 odst. 1 trestního zákoníku nebo Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. Při podezření ze spáchání těchto dvou trestných činů v prvním odstavci nepřevyšuje trestní sazba dva roky, není nutný předchozí souhlas státního zástupce, protože osoba je většinou přistižena při trestném činu a nejsou zde ani důvody vazby, protože ve většině případů se poté přistupuje ke zkrácenému přípravnému řízení. Pak je zde otázka, jestli takovou osobu zadržet. Okresní státní zastupitelství v Klatovech na tyto případy nahlíží tak, že se zde neaplikuje institut zadržení podle ustanovení § 76 odst. 1 trestního řádu, ale místo toho se podezřelý, i když je podezřelý z trestného činu, pouze zajistí podle ustanovení § 26 zák. č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Konkrétně se poukazuje na to, že osoba zde svým jednáním ohrožuje svůj život, zdraví nebo majetek, a proto postačí užít institut zajištění.

Zadržená osoba musí být poučena o svých právech a povinnostech a musí jí být umožněno plné uplatnění práv. Zadržený má právo zvolit si obhájce, radit se s ním již v průběhu zadržení a hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby. Pokud se jedná o výslech zadrženého podle ustanovení § 76 odst. 3 trestního řádu, tak zde může být přítomen obhájce, pokud je v době zadržení dosažitelný. Pokud by se stalo, že zadržený podezřelý si zvolí obhájce, který ale nebude ve lhůtě 48 hod. k dosažení, má policejní orgán právo provést výslech i bez obhájce. Zadržený podezřelý samozřejmě může využít svého práva nevypovídat.

²⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

Protože zadržená osoba má právo si obhájce zvolit, nikoli se dožadovat jeho ustanovení, je ve výhodě ten zadržený podezřelý, který zná konkrétního advokáta a kontakt na něj.²⁷ V této fázi trestního řízení se obhajoba zaměřuje zejména na výslech zadrženého podezřelého. Z hlediska obhajoby je podle mého názoru dobré, aby klient před svým výslechem mluvil s obhájcem a celou věc mu pravdivě vysvětlil. Samozřejmě zde záleží na vztahu obhájce a jeho klienta a nikdy nelze vědět, zda klient říká stoprocentní pravdu. Pokud jsme seznámeni se situací, lépe se poté upravuje taktika obhajoby. Považuji na jedné straně za vhodné, když se v prvotním výslechu zadrženého podle ustanovení § 76 odst. 3 trestního řádu klient rozhodne vypovídat a může tak rozbíjet teorii, že spáchal trestný čin. Na druhé straně celou věc musí dobře promyslet s obhájcem, aby říkal jen to, co je pro něho v této fázi důležité. Proto považuji poradou s klientem před samotným výslechem za podstatnou věc.

Lhůta pro zadržení je 48 hod., kdy lhůta běží společně pro policii i státního zástupce. Zadržený by měl po poradě s obhájcem postupovat tak, aby zejména svou výpovědí vyvrátil skutečnosti o tom, že spáchal trestný čin, což může vést až k jeho propuštění ze zadržení. Ve lhůtě 48 hod. musí být zadržený vyslechnut a poté buď propuštěn na svobodu, nebo proti němu musí být zahájeno trestní stíhání a musí být vyslechnut ke sdělenému obvinění, má-li být podán návrh na vzetí do vazby. V případě, že zadržený nebude vypovídat, může být propuštěn o to dříve, ale na druhé straně ještě předtím, než se může podívat do spisu, do kterého může nahlížet až jako obviněný, pokud mu toto právo není upřeno.

V této části trestního řízení považuji z hlediska obhajoby za nejdůležitější rozptýlit podezření z trestného činu. Pořád jsme ve fázi trestního řízení, kdy k obvinění nemusí vůbec dojít. Z praxe považuji také za vhodné na začátku nevypovídat, počkat na důkazy policejního orgánu a na tom postavit jedinou verzi obhajoby.

²⁷ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.105, ISBN 978-80-7400-457-5.

3.5.2 Obhajoba osoby přistižené při spáchání trestného činu po zadržení policejním orgánem

Jde o případ, který popisuje ustanovení § 76 odst. 2 trestního řádu. Výklad paragrafu je takový, že omezit osobní svobodu osoby, která byla přistižena při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté, může kdokoliv, pokud je to nutné ke zjištění její totožnosti, k zamezení útěku nebo k zajištění důkazu. Je však povinen tuto osobu ihned předat policejnímu orgánu

Na druhé straně např. zákrok zaměstnance bezpečnostní služby vůči osobě, která není podezřelá ze spáchání trestného činu, nelze pokládat za oprávněný ani je-li zákrok proveden na žádost Policie České republiky. V takovém případě by osoba, proti níž zákrok směřuje, mohla za splněných podmínek využít ustanovení § 29 trestního zákoníku, tj. nutné obrany a překonat odpor toho, kdo omezuje její osobní svobodu. Oprávněnost nutné obrany je založena na tom, že osoba odvrací útok na zájem chráněný trestním zákonem, konkrétně zájem společnosti na ochraně osobní svobody.²⁸

Pokud jde o právo na obhajobu, tak po předání zadrženého policejnímu orgánu má stejné právo na obhajobu jako osoba zadržená policejním orgánem.

3.5.3 Obhajoba osoby po jejím zadržení ve zkráceném přípravném řízení

Ve zkráceném přípravném řízení má podezřelý stejná práva jako obviněný. Má právo zvolit si obhájce, radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby již během zadržení, má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, k důkazům, nemusí vypovídat, má právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy, žádat státního zástupce, aby byli odstraněny průtahy v řízení, podávat opravné prostředky a další práva uvedena v ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu.²⁹

Účast obhájce se soustřeďuje zejména na výslech podezřelého. Jiné úkony se zde neprovádějí v procesní podobě, pořizují se zde zejména úřední záznamy

²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 751, ISBN 978-80-7502-395-7.

²⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

o podaném vysvětlení a další úkony podle ustanovení § 158 trestního řádu. Dokazování se provádí až ve zjednodušeném řízení před samosoudcem.

3.6 Obhajoba obviněného po zahájení trestního stíhání

Obviněným se osoba stává tehdy, bylo-li proti ní zahájeno trestní stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu. Dostáváme se zde z fáze prověřování do fáze vyšetřování. Účinky zahájení trestního stíhání nastávají až doručením usnesení, a to do vlastních rukou. K doručení může případně dojít i při jiném úkonu trestního řízení. Doručuje-li se usnesení poštou, tak nelze doručovanou zásilku uložit. Ustanovení § 160 odst. 2 trestního řádu určuje, že opis usnesení o zahájení trestního stíhání se doručuje obviněnému, i jeho obhájci. Od novely trestního řádu účinné od 01. srpna 2013 se opis usnesení o zahájení trestního stíhání doručuje také poškozenému, pokud jeho pobyt je znám a poškozený o to výslovně požádá.³⁰

Jak jsem již uvedl, vzniká zde plné právo na uplatnění obhajoby. Jako první možností obviněného nebo obhájce je podat stížnost proti vydanému usnesení policejního orgánu, o které rozhoduje státní zástupce. V praxi se dostáváme k tomu, že vyšetřovatel ve většině případů předem konzultuje s dozorujícím státním zástupcem, zda jsou odůvodněny skutečnosti vedoucí k zahájení trestního stíhání. Pokud státní zástupce dojde k názoru, že odůvodněny nejsou, vyšetřovatel trestní stíhání nezahájí. V opačném případě, je-li státní zástupce toho názoru trestní stíhání zahájit, případnou stížnost proti usnesení zamítá jako nedůvodnou. Pokud přesto dojde k tomu, že státní zástupce na základě stížnosti zruší usnesení o zahájení trestního stíhání z důvodu nezákonnosti či nedůvodnosti, dostáváme se k zajímavé otázce z hlediska odpovědnosti státu za způsobenou škodu.

Podle Nejvyššího soudu je dána odpovědnost státu za škodu i tehdy, kdy prohlášením usnesení o zahájení trestního stíhání za nezákonné nevzniká překážka *rei iudicatae*³¹, jako v případech zastavení trestního stíhání a zproštění

³⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 909-910, ISBN 978-80-7502-395-7.

³¹ Překážka věci rozhodnuté.

obžaloby. Odpovědnost státu za škodu se posuzuje podle zák. č. 82/1998 Sb., zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Nejvyšší soud dovodil, že usnesení o zahájení trestního stíhání spadá plně pod dikci zák. č. 82/1998 Sb. z toho důvodu, že je z povahy věci rozhodnutím předběžně vykonatelným a zároveň bylo zrušeno na základě podané stížnosti.³²

Pokud se vrátím k samotné obhajobě, výrazně složitější jsou možnosti obhajoby obviněného, jehož osobní svoboda je omezena. Naproti tomu možnost obhajoby obviněného stíhaného na svobodě považuji za výrazně snazší.

Možnosti obhajoby se také liší také podle toho, zda se koná standardní vyšetřování podle ustanovení § 160-167 trestního řádu nebo tzv. rozšířené vyšetřování podle ustanovení § 168-170 trestního řádu.³³ Rozšířené vyšetřování se týká nejzávažnějších trestných činů, u kterých je obhajoba vždy časově náročnější.

První úkon, který je zpravidla proveden s obviněným, je jeho výslech. Podstatou tohoto výslechu je, že obviněný z opisu usnesení o zahájení trestního stíhání přesně ví, co je mu kladeno za vinu. Výslech probíhá přesně podle pravidel trestního řádu na protokol o výslechu obviněného, který slouží jako důkaz v pozdějším řízení u soudu. Obviněný zde může využít základního práva nevypovídat. Pokud vypovídá, měl by uvádět jen ty skutečnosti, které jsou mu ku prospěchu, poněvadž obviněný zde nenese důkazní břemeno. Podle základní zásady trestního práva presumpce nevinu se na obviněného hledí jako na nevinného, dokud není pravomocným rozhodnutím soudu rozhodnuto o jeho vině.

Chtěl bych se zaměřit zejména na případ, kdy je obviněný stíhaný na svobodě. Za nejvhodnější pro obviněného považuji, aby si ihned po předvolání k výslechu zvolil obhájce. Před samotným výslechem už by měli obhájce i obviněný být důkladně seznámeni s usnesením o zahájení trestního stíhání.

Ve výrokové části usnesení o zahájení trestního stíhání se musí obhajoba soustředit na to, zda se jedná o trestný čin a zda jej spáchal obviněný. Dále

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.01.2015, sp. zn. 30 Cdo 1771/2014.

³³ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.133, ISBN 978-80-7400-457-5.

na popis skutku, který vykazuje znaky skutkové podstaty trestného činu, v odůvodnění usnesení se pak obhajoba soustředí na skutečnosti, z nichž policejní orgán dovodil podezření, že trestný čin spáchal právě obviněný, kdy toto musí být dovozeno konkrétními skutečnostmi.³⁴ Uplatňuje se zde analogie § 226 trestního řádu. Zde je poměrně velký prostor pro obhajobu, která se nemusí ztotožnit se závěrem policejního orgánu a je třeba, aby ve stížnosti proti usnesení toto dobře odůvodnila.

Druhým důležitým aktem ze strany obhájce je oznámení adresované policejnímu orgánu, že se chce účastnit všech, popř. jen některých vyšetřovacích úkonů. Policejní orgán je poté povinen obhájce o jednotlivých úkonech vyrozumět. Zde považuji za důležité možnost obhájce účastnit se výslechů svědků, rekognice apod.

Nejdůležitější okamžik pro obhajobu je spojen se skončením vyšetřování, které upravuje ustanovení § 166 trestního řádu. Podle prvního odstavce zde vzniká právo pro obviněného, obhájce, případně i poškozeného prostudovat kompletní spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Na tuto možnost musejí být upozorněni nejméně tři dny předem.³⁵

Jak jsem uvedl výše, právo nahlédnout do spisu má i poškozený. Je to z toho důvodu, aby mohl sám zhodnotit, zda šetření bylo důkladné a dostatečné a nebylo tak porušeno jeho právo na účinné vyšetřování. Proto musí mít přístup do spisu alespoň po skončení šetření a v takovém rozsahu, aby mohl posoudit, zda vyšetřování splňovalo všechny dílčí aspekty účinného vyšetřování.³⁶

Povinnost upozornit na možnost prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování má policejní orgán nejen ve vztahu k obviněnému, ale i k obhájci. Je třeba zmínit, že obviněný i obhájce nemusí spisy studovat společně. Pokud by došlo k tomu, že nebyl k prostudování předložen kompletní spis nebo že vyšetřovatel neupozornil obhájce obviněného na možnost spis prostudovat a činit návrhy na doplnění vyšetřování, šlo by o procesní vady, které

³⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.195, ISBN 978-80-7400-457-5.

³⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

³⁶ Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 1496/18, ze dne 2.7.2019.

by mohly vést po podání obžaloby až k vrácení věci soudem státnímu zástupci k došetření.³⁷

Celé přípravné řízení je ze strany policejního orgánu ukončeno návrhem na podání obžaloby. Obecně můžeme říct, že během celého stadia vyšetřování by měl být cíl obhájce nenapomáhat orgánu činném v trestním řízení ve shromažďování důkazů proti obviněnému a při vyšetřovacích úkonech dbát na to, aby bylo řečeno vše, co je obviněnému ku prospěchu. Obhájce by měl po celou dobu a v každém stadiu trestního řízení konat ku prospěchu obviněného.

3.7 Obhajoba obžalovaného v hlavním líčení

Samotné podání obžaloby automaticky neznamená nařízení hlavního líčení. V kapitole druhé jsem popisoval předběžné projednání obžaloby, které hlavnímu líčení předchází a vzhledem k rozsáhlosti problematiky se v této části zaměřím z mého pohledu na nejzajímavější a z hlediska obhajoby nejdůležitější část trestního řízení, tj. hlavní líčení. Hlavní líčení upravuje hlava třináctá trestního řádu a můžeme jej rozdělit do čtyř fází:

- počátek hlavního líčení,
- dokazování v hlavním líčení,
- závěr hlavního líčení,
- rozhodnutí soudu v hlavním líčení.

Účast obhájce u hlavního líčení není ze zákona povinná, vyjma případů nutné obhajoby. Pokud si ale obviněný obhájce zvolí, je jeho účast v hlavním líčení nepochybně stěžejní, protože se zde rozhoduje o vině a trestu. Z hlediska obhajoby za stěžejní část hlavního líčení považují dokazování a závěr hlavního líčení.

Po přednesení obžaloby a vyjádření poškozeného předseda senátu vyslechne obžalovaného k obsahu obžaloby.

Zákon stanoví, že výslech obžalovaného se v hlavním líčení provádí jako první důkaz, což je významným prvkem kontradiktornosti hlavního líčení

³⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 963, ISBN 978-80-7502-395-7.

a vyvážením skutečností, že obžalovaný není povinen učinit pravdivou a úplnou výpověď, a přesto jeho výpověď nemůže být považována za méně hodnotný důkaz než např. výpověď svědka. Jestliže obžalovaný na počátku dokazování odmítne vypovídat a rozhodne se vypovídat až v samém závěru, po procesu dokazování, je na úvaze soudu, zda mu to umožní.³⁸

Obžalovaný by měl mít svoji výpověď dobře připravenou po poradě s obhájcem. Měl by mluvit k věci a využívat písemných poznámek, které může mít s sebou, popř. že by v nervozitě zapomněl uvést něco, co je k jeho dobru. Podle mého názoru je dobré klienta upozornit, že poznámky může mít s sebou, ale nesmí je jen číst. Za vhodné považuji, aby se svoji výpověď naučil předem a mluvil, pokud možno, „z paměti“. Obžalovaný má právo mluvit v monologu a neměl by být přerušen. Pokud by došlo ze strany předsedy senátu (samosoudce) k přerušení monologu, měl by obhájce podle Vantucha reagovat takto: *„Pane předsedo, podávám námitku proti přerušení monologu mého klienta. Můj klient se rozhodl vypovídat, a proto si připravil svoji výpověď, kterou chce v souladu se svojí přípravou přednést, a to bez přerušování, které trestní řád neumožňuje. Žádám, aby soud kladl otázky obžalovanému až po skončení monologu.“*³⁹

Po výslechu obžalovaného není provádění dalších důkazů určeno zákonem. Pokud jde o výslech svědka, může mu obhájce pokládat otázky. Měl by otázky dobře promýšlet a ptát se svědka pouze na to, co bude ku prospěchu obžalovaného. Pokud se svědek u hlavního líčení v podstatných bodech odchyluje od předchozí výpovědi, existuje v ustanovení § 212 trestního řádu možnost předestření výpovědi.

Podle Jelínka se jedná o jedno z nejproblematictějších ustanovení v trestním řádu vzniklých novelou z roku 2001, kdy kritizuje zejména neurčitost pojmu. Ani důvodová zpráva k této novele neposkytuje dostatek argumentů pro to, jakou povahu takové předestření výpovědi má, a je-li třeba takový úkon v hlavním líčení provádět. Pochybnosti jsou umocněny tím, že k posouzení věrohodnosti, k čemuž má při předestření výpovědi sloužit, je jedním z atributů hodnocení

³⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. [online]. Praha: C.H.Beck, 2013. [citace 21.11.2021]. ISBN 978-80-7400-465-0. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId>

³⁹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.599, ISBN 978-80-7400-457-5.

důkazů.⁴⁰ S tímto názorem souhlasím. V praxi se často stává, že svědek v hlavním líčení vypovídá jinak. Musí se vzít v potaz určitá vyšší odpovědnost svědka, vyšší stresová zátěž a v neposlední řadě mnohdy i tíha vypovídat proti obžalovanému, příp. obžalovaným přítomným v jednacím síni. Zde považuji ze strany předsedy senátu (samosoudce) vhodné užití ustanovení § 209 trestního řádu a po dobu, kdy vypovídá svědek, vykázat obžalovaného po dobu jeho výpovědi z jednacím síně. Tato možnost by byla vyloučena v případě nepředvolání obviněného k hlavnímu líčení.⁴¹

Pokud jde o další právo obhajoby, zmínil bych právo klást vyslychaným osobám otázky, ať se jedná o výslech obžalovaného, spoluobžalovaného, svědka, znalce, poškozeného i zúčastněných osob. Otázky položené obhájcem by neměly být sugestivní ani kapciózní. Měly by směřovat na věci, které jsou z hlediska obhajoby podstatné a jednak na posuzování věrohodnosti údajů sdělených vyslychaným. Obhajoba může ve fázi dokazování podle ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu navrhnout důkazy, kdy jako důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, např. výpovědi obviněných a svědků, znalecké posudky, věci, listiny. Každá ze stran může důkaz vyhledat a předložit. Je třeba říct, že skutečnost, že důkaz nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není u soudu důvodem k odmítnutí takového důkazu.⁴²

Nejvyšší soud konstatoval, že trestní řád umožňuje obviněnému, pokud se soud po skončení dokazování rozhodne znovu dokazování doplnit, aby svá práva související s prováděním důkazů i za takové situace uplatnil. K tomu je třeba zajistit podmínky a zejména obviněného o takovém postupu informovat.⁴³

Dostaneme-li si k závěru hlavního líčení, přicházejí na řadu závěrečné řeči. Jak jsem již zmínil v kapitole druhé, pořadí závěrečných řečí je stanoveno trestním řádem a obžalovaný, příp. jeho obhájce mluví jako poslední a až poté, co je mu uděleno slovo. Nejdříve mluví obhájce, poté až obžalovaný. Obhájce má výhodu v tom, že mluví jako poslední a může tak reagovat na svoje předřečníky. Trestní řád nestanoví, jak by měla závěrečná řeč vypadat. Stanoveno je pouze to,

⁴⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 992, ISBN 978-80-7502-395-7.

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky č.j. 8 Tdo 161/2020-1706 ze dne 12.ř.2020.

⁴² Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky, č.j. 8 T do 843/2020-1348 ze dne 25.08.2020.

že závěrečné řeči může předseda senátu přerušit pouze, vybočují-li zřejmě z rámce projednávané věci.

Jde-li o zvlášť závažnou nebo obsáhlou trestní věc, mohou strany závěrečné řeči předložit i písemně a požádat soud o připojení jako součást protokolu o hlavním líčení, aniž by jí bylo nutno do protokolu doslovně přepisovat. V takovém případě pak strany na obsah písemného vyhotovení závěrečné řeči odkážou a ve svém vystoupení shrnou jen její podstatné body. K takovému postupu jsou někdy strany soudem přímo vyzvány.⁴⁴

Obhajoba by si měla být vědoma, jak může soud rozhodnout a k tomu přizpůsobit svoji závěrečnou řeč. Jsem toho názoru, že závěrečná řeč obhájce a obžalovaného nesmí být v rozporu. Považuji za dobré, pokud závěrečnou řeč pronese pouze obhájce a obžalovaný ho případně, až dostane slovo, krátce doplní. Buď jenom s dovětkem, že se odkazuje na závěrečnou řeč svého obhájce, nebo vyzdvihne tu část řeči, kterou považuje za důležitou. V případě, že obžalovaný není dobrým řečníkem, považoval bych za vhodné, aby se pouze odkázal na řeč obhajoby a v žádném případě by neměl opakovat řeč svého obhájce.

Pokud obžalovaný podle Vantucha přednese obsahově shodnou nebo obdobnou závěrečnou řeč jako obhájce, nejde o projev součinnosti obhajoby. Dvakrát za sebou sdělená fakta nepřispějí k tomu, co má z pohledu obhajoby zaznít. Je však nutno podotknout, že pokud obhájce a po něm obžalovaný nevybočí z rámce projednávané věci, není předseda senátu oprávněn přerušit druhou z těchto závěrečných řečí.⁴⁵

Na závěr bych poukázal na ustanovení § 217 trestního řádu týkající se pouze obžalovaného. Ustanovení hovoří o posledním slovu pro obžalovaného a záleží pouze na něm, zda ho využije, či nikoli. Poslední slovo je samostatným úkonem a není součástí závěrečné řeči, jedná se o dva samostatné úkony. Slouží

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.291-292. ISBN 978-80-87212-88-2.

⁴⁵ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.716, ISBN 978-80-7400-457-5.

zejména k tomu, aby obžalovaný uplatnil svoji obhajobu bezprostředně před rozhodnutím soudu.⁴⁶

3.8 Obhajoba v řízení před odvolacím soudem

Odvoláním rozumíme jediný opravný prostředek, který lze podat proti dosud nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně a možnost odvolání má zajistit záruku toho, že trestní řízení bude účelné a jeho výsledkem bude spravedlivé rozhodnutí. Odvolání upravuje hlava šestnáctá trestního řádu. Pokud obžalovaného zastupuje obhájce, může podat jménem obžalovaného odvolání proti rozsudku bez toho, že je k tomu klientem vyzván. Vždy je vhodné vyčkat na písemné vyhotovení rozsudku a seznámit se s ním. Trestní řád po vyhlášení rozsudku výslovně stanovuje právo obžalovaného vzdát se odvolání. Pokud tak učiní, nemůže později podat odvolání ani prostřednictvím svého obhájce. Odvoláním lze napadnout vady skutkové, tak i vady právní a lze jej opřít o nové skutečnosti a důkazy. Zákon požaduje odůvodnit odvolání tak, že stačí pouze obecně uvést, které výroky jsou odvoláním napadány, jaké vady jsou vytýkány rozsudku a řízení. Podrobné odůvodnění je ovšem v zájmu odvolatele. Obhájce je povinen podané odvolání odůvodnit, což má význam pro lepší přípravu a průběh odvolacího řízení.⁴⁷

Obhájce by zde měl podle mého názoru působit na klienta jako odborný rádce, vysvětlit mu podmínky odvolání, náležitosti odvolání a zejména ho upozornit na zákaz *reformationis in peius*⁴⁸ v odvolacím řízení.

Předseda senátu soudu prvního stupně postupuje poté tak, že po uplynutí lhůt k podání odvolání a lhůt k odstranění vad odvolání u všech oprávněných osob doručí stejnopis odvolání a jejich odůvodnění ostatním stranám a spisy předloží odvolacímu soudu, čímž se věc přesouvá do řízení u odvolacího soudu.⁴⁹

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 996, ISBN 978-80-7502-395-7.

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.294. ISBN 978-80-87212-88-2.

⁴⁸ Změna k horšímu.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 635-636, ISBN 978-80-7502-278-3.

Pokud se dostáváme k samotnému odvolacímu soudu, tak úloha obhajoby je zde v podstatě stejná, jako v hlavním líčení. Za jediný rozdíl lze považovat, že odvolací řízení by mělo trvat výrazně kratší dobu.

Pro obhajobu je podstatné, že rozsah a obsah napadení rozsudku prvního stupně určuje odvolatel, který tak určuje rozsah a obsah přezkoumání rozsudku odvolacím soudem. Odvolací soud pak přezkoumává jen ty oddělitelné výroky rozsudku, proti nimž je odvolání podáno. Upozornil bych zde na ustanovení § 261 trestního řádu a na použití latinského *beneficium cohaesionis*⁵⁰. Jiné výroky přezkoumat zásadně nesmí. Důležitý je postup obhajoby ve veřejném zasedání odvolacího soudu. Pokud přednáší odvolání obhájce, potom jej předseda senátu zpravidla vyrozumí, že odvolací soud se s písemně podaným odvoláním obeznámen, a proto nemusí text v plném rozsahu opakovat.⁵¹

Projevem zásady bezprostřednosti je povinnost odvolacího soudu přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny před ním ve veřejném zasedání. Vázanost odvolacího soudu hodnocením důkazu provedeným soudem prvního stupně v napadeném rozsudku se neuplatní ve dvou případech. Především tehdy, když odvolací soud originálně provede důkazy, které nebyly provedeny před soudem prvního stupně a tehdy, když odvolací soud znovu provede důkazy předtím již provedené v hlavním líčení před soudem prvního stupně. V obou případech jde o důkazy podstatné pro rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu nenahrazujícím činnost soudu prvního stupně.⁵²

Odvolací soud nemůže sám rozhodnout rozsudkem, jestliže sám neprovedl žádné důkazy a změnil skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně jen na tom základě, že hodnotí jinak důkazy provedené před soudem prvního stupně. V takovém případě musí věc vrátit soudu prvního stupně k novému řízení a rozhodnutí.⁵³

⁵⁰ Dobrodiní souvislosti.

⁵¹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.766-767, ISBN 978-80-7400-457-5.

⁵² VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.770, ISBN 978-80-7400-457-5.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář.7. vydání*. [online]. Praha: C.H.Beck, 2013. [citace 21.11.2021]. ISBN 978-80-7400-465-0. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId>

V rámci činnosti odvolacího soudu bych upozornil na nález ústavního soudu, který konstatoval, že nepoučí-li odvolací soud v trestním řízení správně stranu řízení o nepřípustnosti dovolání, ačkoli v dané věci je dovolání přípustné, představuje takový postup porušení práva této strany na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud v nálezu konstatuje, že takovým postupem byla znemožněna realizace procesního práva podat mimořádný opravný prostředek a tím byl odepřen přístup k dovolacímu soudu.⁵⁴

Na závěr, jak jsem již uvedl, z hlediska obhajoby není podstatný rozdíl mezi obhajobou v hlavním líčení a v řízení před odvolacím soudem. Obhajoba by se měla soustředit na podávání návrhů na doplnění dokazování a o provádění vlastních navržených důkazů.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. IV. ÚS 454/21 ze dne 06.04.2021.

4 Analýza platné právní úpravy

Cílem této kapitoly je zhodnotit současnou právní úpravu a poukázat na možné úvahy de lege ferenda, které by podle mého názoru vedly ke zlepšení stávající právní úpravy. Pokud se podíváme na samostatný trestní řád, jeho původ spadá již do roku 1961. Stejně jako se vyvíjí vše kolem nás, vyvíjí se samozřejmě i právo a v neposlední řadě i trestní právo. Z toho důvodu byl trestní řád několikrát novelizován. Z úst vládních představitelů slyšíme o plánované rekodifikaci trestního řádu. Již 19 let existuje komise pro rekodifikaci trestního řádu, která dosud stále neproběhla. Jsem toho názoru, že rekodifikaci trestní řád potřebuje. Měl by vzniknout nový trestní řád, a ne pouze zmodernizovaný, jehož cílem by mělo být zrychlení trestního řízení, zachování základních zásad trestního řízení a lepší úprava poškozeného v trestním řízení.

4.1 De lege lata

Přesto, že trestní řád spadá již do roku 1961, považuji ho i z několika novelami, za velmi zdařilý. Co se týče samotné obhajoby, tak ta je v trestním řádu upravena velice dobře. Základ práva na obhajobu vychází již z Listiny základních práv a svobod a spolu s trestním řádem je v poměrně dobré kooperaci. Právo na spravedlivý proces patří mezi základní zásady trestního řízení a z toho důvodu musí být institut obhajoby v trestním řádu pevně zakotven. Za důležité bych vyzdvihl, že trestní řád velice dobře upravuje postavení osoby podezřelé již od počátku trestního řízení. Pokud bereme v potaz, že orgán činný v trestním řízení musí vždy poučit takovou osobu o jejich právech a povinnostech, tj. i o právu na obhajobu, může taková osoba již od počátku trestní řízení tohoto práva plně využívat. Právo zvolit si obhájce je naprosto nezpochybnitelným právem a pro podezřelého, který si obhájce zvolí, to většinou znamená snazší cestu trestním řízením.

Za poměrně dobře upravený považuji institut nutné obhajoby, kdy v těchto případech trestní řád dbá na to, aby byla zajištěna zákonnost trestního řízení. Musí zde být vždy způsobilost obviněného se náležitě hájit a praxe názorně ukazuje, že případy nutné obhajoby by se bez obhájce, ať již zvoleného či ustanoveného,

neobešly. Obviněný by většinou v takových případech ani nebyl schopen se sám hájit.

Pokud jde o plánovanou rekodifikaci trestního řádu, považuji za nutné, aby kvalita převážila nad rychlostí a případnou účinností trestního řádu. Nemělo by se stát, aby po účinnosti byl trestní řád po nějaké době hned novelizován. Plánovaná rekodifikace by se samotné obhajoby neměla dotknout. Vezmeme-li v potaz, že právo na obhajobu vychází z Listiny základních práv a svobod a jedná se o právo ústavní, mělo by být zachováno i v plánované rekodifikaci. Nemělo by v žádném případě docházet k omezování práv a svobod člověka.

4.2 De lege ferenda

Jak jsem již uvedl na počátku kapitoly, trestní řád z roku 1961 považuji za zdařilé dílo. Přesto bych v této části kapitoly chtěl poukázat na to, co by podle mého názoru vedlo ke zlepšení stávající právní úpravy a co bych zákonodárci de lege ferenda navrhoval. Cílem není zhodnocení celého trestního řádu jako takového, ale pouze částí týkající se obhajoby a návrhy de lege ferenda směřují taktéž směrem k obhajobě.

Jako první, na co bych v trestním právu procesním upozornil, je ustanovení § 36b trestního řádu. Toto ustanovení bylo zakotveno do trestního řádu novelou účinnou od 1. ledna 2012. Ustanovení hovoří o možnosti obviněného vzdát se obhájce v určených případech. De lege ferenda bych zákonodárci navrhl ustanovení § 36b zrušit. Podle mého názoru se jedná o zjevnou snahu státu ušetřit finanční prostředky v případě ustanovení obhájce při nutné obhajobě. Je pravda, že vzdání se obhájce musí obviněný učinit za přítomnosti obhájce a po poradě s obhájcem výslovným písemným prohlášením nebo ústně do protokolu u orgánu činného v trestním řízení a toto prohlášení může obviněný vzít kdykoli zpět. Jedná se podle mě o nešťastné ustanovení, které znehodnocuje práva obviněného a samotný institut nutné obhajoby. V případech, kde trestní řád hovoří o nutné obhajobě, obviněný by z hlediska svých práv na obhajobu neměl mít možnost se obhájce vzdát. Podle mého názoru obviněný ve většině případů nemá takové znalosti trestního práva procesního, aby mohl plně uplatnit svoje práva a dochází zde k tomu, že je krácen na svých právech.

Pokud se jedná o ustanovení § 37 trestního řádu nazvané zvolený obhájce, zde bych se vyjádřil k tzv. pluralitě obhájců, kterou upravuje odstavec třetí. Z tohoto ustavení plyne, že pluralita obhájců je možná, ale nejsou zde blíže upravena práva a povinnosti obhájce. Zde bych zákonodárci de lege ferenda navrhl dopsat, že práva a povinnosti náleží všem obhájcům stejně. Za nedostatečné zde také považuji úpravu v případě, že obviněný orgánu činném v trestním řízení neoznámí, kterého z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení. Současná právní úprava to řeší tak, že takového obhájce určuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. De lege ferenda bych navrhl zakotvit do odstavce třetího oznamovací povinnost obviněného vůči orgánu činném v trestním řízení. Obviněný by poté musel orgánu činném v trestním řízení oznámit, kterého obhájce zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, což by podle mého názoru přispělo k částečnému zrychlení trestního řízení.

V neposlední řadě bych chtěl poukázat na ustanovování obhájců ex offio, zejména na ustanovení § 39 trestního řádu. V druhém odstavci se hovoří o abecedně uspořádaném pořadníku advokátů, který vede soud. Považuji za spravedlivé, že advokáti, kteří souhlasí s výkonem obhajoby jako ustanovení obhájci, jsou ustanovováni tak, jak jdou za sebou v abecedním pořadí podle jejich příjmení. To je podle mě důležité pro zachování spravedlnosti při ustanovování. Na druhé straně bych zde přesto poukázal na možnou výjimku, o které jsem již hovořil v krátkosti na konci kapitoly o zvoleném obhájci a uvedu to na příkladu. Může se stát, že obžalovaný má zvoleného obhájce, dojdou mu finanční prostředky a máme zde vypovězení plné moci. V hlavním líčení by pak soud v případě nutné obhajoby měl ustanovit obhájce z pořadníku. JUDr. Vávra se k tomu vyjadřoval ve v článku na webovém portálu a já se z jeho názorem ztotožňuji⁵⁵. V případě, že obžalovaný vypoví plnou moc a zároveň se s obhájcem domluví, že v případě ustanovení soudu jako obhájce ustanovený je ochoten ho zastupovat, považoval bych pro trestní řízení za vhodné, aby byl ustanoven tento obhájce, i mimo pořadník. Byla by zachována rychlost trestního řízení, protože obhájce by měl nepochybnou výhodu v tom, že by byl s předmětnou věcí

⁵⁵ O obhájci z pořadníku [online]. JUDr. VÁVRA, Libor/pravniprostor.cz, 2015. [cit. 29.11.2021]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/o-obhajci-z-poradniku>

již dobře seznámen. De lege ferenda bych proto zákonodárci navrhl zakotvit v ustanovování obhájců z pořadníku zákonnou výjimku a ustanovit advokáta, který vedl obhajobu doposud a je s případem nejlépe seznámen.

Pokud se podíváme na ustanovení § 41 trestního řádu, tedy na povinnosti a práva obhájce, poukázal bych zde na odstavec čtvrtý. Hovoří se zde o tom, je-li svéprávnost obviněného omezena, může obhájce vykonávat určitá oprávnění i proti vůli obviněného. V rámci omezené svéprávnosti toto považuji za vhodné zejména vůči obviněnému, který z hlediska omezené svéprávnosti nemůže mít přehled o trestním řízení. Samozřejmě to, jak je svéprávnost omezena musí posoudit příslušné orgány. Proti vůli obviněného se může postupovat teprve tehdy, bylo-li v příslušném řízení pravomocně rozhodnuto o zbavení způsobilosti obviněného k právním úkonům nebo o omezení této způsobilosti. De lege ferenda bych zákonodárci navrhl na začátek odstavce čtvrtého blíže specifikovat omezenou svéprávnost obviněného, tzn. doplnit následující: „Je-li svéprávnost obviněného omezena nebo byl-li zbaven způsobilosti k právním úkonům“.

Pokud se jedná o plánovanou rekodifikaci trestního řádu směrem k obhajobě, tak by se neměla obhajoby podle mého názoru příliš dotýkat. Jak jsem již uvedl, právo na obhajobu vychází z Listiny základních práv a svobod a jedná se o právo ústavně zaručené. V novém trestní řádu by nemělo být toto právo měněno a omezováno. Právo na obhajobu je důležité zachovat v rozsahu, v jakém je stanoveno v zák. č. 141/1961 Sb. Novelou z května roku 2021, s účinností od 1. ledna 2022 došlo v trestním řádu ke změnám, které mají za cíl zejména zefektivnit ukládání a výkon alternativních trestů. Novela se nedotkla práva na obhajobu a nelze podle mého názoru předpokládat, že nový trestní řád by se měl obhajoby výrazně dotknout. De lege ferenda bych zákonodárci navrhoval zachovat v novém trestní řádu právo na obhajobu a doplnit ho o návrhy, které jsem popsal výše.

5 Komparace se zahraniční právní úpravou

Cílem této kapitoly je poukázat na porovnání české právní úpravy se zahraničím. Jako zahraniční volbu jsem si zvolil německé trestní řízení. Nebudu komparovat celé trestní řízení, ale pouze části vztahující se k obhajobě a cílem je poukázat na nejzajímavější části týkající se obhajoby v německém právu. Považuji ho za poměrně složité, ale chtěl bych na něj poukázat z toho důvodu, že se jedná o naši sousední zemi, kam cestuje mnoho českých občanů, ať již v příhraničních oblastech za prací tak i za bydlením. Jedná se o zemi s kontinentálním typem právní kultury, konkrétně s germánským okruhem. I v německém trestním řízení k základním zásadám patří právo na obhajobu, které je zakotveno v čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Obviněnému je umožněno, aby v každé fázi trestního řízení měl obhájce.

Obhájce je vedle soudu a státního zastupitelství rovnocenným orgánem spravedlnosti. Podle německé judikatury je obhájce obviněného jeho pomocníkem či rádčem. Primární úloha obhajoby je poskytnout obviněnému ochranu v trestním řízení a přispívat ke spravedlnosti řízení.⁵⁶

Povinnosti a práva obhájce jsou stanoveny zejména trestním zákonem a zásadami stanovenými advokátním stavovským předpisem. Zejména bych poukázal na to, že obhájce nesmí lhát, nesmí zastíráním skutečností ztěžovat zjištění skutkového stavu věci, falšovat důkazy, nesmí obviněného navádět ke lhaní a k tomu, aby nemluvil pravdu. Pokud se jedná o povinnosti, je zejména povinen radit obviněnému a podporovat ho při výkonu jeho práv. Na obhájce se vztahuje povinnost mlčenlivosti a povinnost obviněného zastupovat v případech, kdy toto právo nemůže vykonat sám obviněný. Podobně jako v českém trestním řízení nesmí uvádět skutečnosti, které by obviněnému přitížily. Obhájce je oprávněn pátrat sám po důkazech, provádět vlastní vyšetřování, navrhnout svědky, kteří mají být vyslechnuti. Na druhé straně je oprávněn popírat výpovědi svědků navrhnout zproštění obviněného z důvodu neobjasněnosti skutkového

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.362. ISBN 978-80-87212-88-2.

stavu, přestože o vině obviněného ví.⁵⁷ V německém trestním řízení se podobně jako u nás rozlišuje také zvolený a ustanovený obhájce.

Pokud se jedná o obhájce zvoleného, vychází se z toho, jak jsem již uvedl, že obviněný má právo zvolit si obhájce v každém stadiu trestního řízení. Vztah mezi obviněným a obhájcem upravuje advokátní smlouva, k jejímu uzavření musí být návrh a přijetí návrhu. Nestačí tedy samotné jednostranné prohlášení obviněného. V takovém případě by poté právní vztah nevznikl. Za zajímavou považuji tzv. pluralitu obhájců, o kterém jsem již psal. V německém trestním řízení je počet obhájců, které si může obviněný zvolit, stanoven nejvýše na tři. V českém trestním řádu počet upraven není. Dále je třeba uvést, že vedle zvoleného obhájce může obviněného zastupovat v jednom trestním řízení pro stejný trestný čin i obhájce ustanovený.

Obhájcem může být zvolen advokát, který je zapsán u advokátní komory v Německu, učitel práva německé vysoké školy dle zákona o vysokých školách s kvalifikací k soudcovskému úřadu, tzn. musí mít složenou první a druhou právní zkoušku. Nad tento rámec může být jako obhájce zvolen příslušník daňového povolání, tj. daňový poradce, daňový zmocněnec, auditor, daňový kontrolor. Tyto osoby však mohou být zvoleni jako obhájci pouze v trestním řízení o daňových trestných činech, které samostatně v přípravném řízení vedou finanční úřady. Jiná osoba může být zvolena obhájcem pouze se souhlasem soudu.⁵⁸

Pokud jde o obhájce ustanoveného a o nutnou obhajobu, německé právo dbá stejně jako u nás na to, aby měl obviněný v zákonem stanovených případech poradce, který je znalý práva. O ustanovení obhájce rozhoduje předseda soudu, který je příslušný pro hlavní líčení nebo u něhož bude řízení zahájeno. Je třeba podotknout, že ustanovený obhájce má v německém právu zpravidla stejná práva a povinnosti jako obhájce zvolený. Poukázal bych také na zákaz substituce v případě, že byl obhájce obviněnému ustanoven. Závěrem komparace bych chtěl vyzdvihnout to, že německé právo dbá, aby se obviněný nestal pouhým objektem trestního řízení, ale mohl plně uplatňovat svá práva, což považuji za velmi důležité.

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.383-384. ISBN 978-80-87212-88-2.

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s.365-366. ISBN 978-80-87212-88-2.

6 Kazuistika

V následující kazuistice obhajoby v trestním řízení ve vztahu k výkladu práva na konkrétní případ bych chtěl názorně ukázat postup obhájce v trestním řízení, kdy tento postup vedl až ke zproštění obžaloby. Jedná se o případ bývalého policisty, kdy s případem jsem seznámen, a proto vycházím z vlastních poznatků. Vzhledem k pozdější medializaci případu je v další části uváděno jméno i příjmení bývalého policisty.

6.1 Skutkový popis případu

Celý příběh se odehrál dne 15. dubna 2018 kolem 6:00 hod. ráno. Tehdejší policista zásahové jednotky Plzeňského kraje Petr Paliar řídil pod vlivem alkoholu své osobní vozidlo tovární značky Škoda Superb. Řídil z obce Klatovy, kde byl v nočních hodinách viděn v několika barech popíjet, a to ne zrovna málo, do obce Pocinovice, kde v té době bydlel. Kousek od domu, u obce Loučim, měl dopravní nehodu a narazil autem do oplocení rodinného domu, projel skrz pozemek, skrz další oplocení a zůstal s vozidlem zaklíněný v potoce. Náraz vzbudil ženu v domě, která celou situaci pozorovala z okna. Petr Paliar z místa nehody poté utekl do obce Pocinovice. Nutno konstatovat, že na místě nehody nedošlo naštěstí k žádnému zranění, ale pouze ke hmotné škodě.

Po nějaké době se Paliarovi celá věc rozležela v hlavě a vrátil se na místo nehody i se svým otcem. Na místě již celou věc vyšetřovala skupina dopravních nehod policie. Paliar na místě tvrdil, že vozidlo řídil jeho otec, který tuto verzi nijak nevyvracel. Tato teorie byla na místě posléze rozbita prvotní výpovědí ženy z domu, která na místě popsala, že z místa řidiče vozidla vystupoval mladší muž a popisu odpovídal Paliarovi. Ten se na místě podrobil dechové zkoušce a následně i odběru krve. Podle zpětného propočtu znalce měl v době nehody v krvi minimálně 1,18 ‰ alkoholu. Policisté na místě odebrali biologické stopy z airbagu na místě řidiče, kde byla nalezena krev a vyslechnuto bylo několik svědků.

Celou věc si převzala Generální inspekce bezpečnostních sborů, která na podkladě výše zjištěných skutečností, zejména na základě výpovědi svědků, na základě biologických stop a na základě propočtu znalce došla k závěru, že nepochybně řídil Petr Paliar a obvinila ho z trestného činu Ohrožení pod vlivem

návykové látky podle ustanovení § 274 odst. 2. písm. a) zák. č. 40/2009 Sb. v platném znění. Po zahájení trestního stíhání si Paliar zvolil obhájce z advokátní kanceláře v Klatovech se zaměřením na trestní právo a to JUDr. Rostislava Netrvala, Ph.D. Až do skončení přípravného řízení obviněný využil svého práva a k věci nevyprávěl. Taktika obhajoby byla zaměřena až směrem do hlavního líčení.

6.2 Obhajoba v hlavním líčení

Hlavní líčení se konalo u Okresního soudu v Domažlicích. Obhajoba byla zaměřena na dvě základní věci, a to na zpochybnění, že obžalovaný řídil pod vlivem alkoholu a zpochybnění, jak došlo k dopravní nehodě.

Pokud jde o řízení pod vlivem alkoholu, obžalovaný ve fázi dokazování v hlavním líčení doznal, že skutečně řídil on. Po způsobení dopravní nehody byl ve stresu, utekl domů, kde do sebe kopl několik panáků domácí pálenky a po uklidnění se dobrovolně vrátil na místo, kde se podrobil dechové zkoušce i odběru krve. Vzhledem k tomu, že se mělo jednat o domácí pálenku, u které nešlo určit procento alkoholu, byl tím zpochybněn zpětný přepočítávací výpočet znalce, že v době nehody měl Paliar v krvi nejméně 1,18 promile alkoholu. Zde tedy vznikly pochybnosti o samotném řízení pod vlivem alkoholu.

Pokud se jedná o samotné způsobení dopravní nehody, tak obžalovaný v hlavním líčení vypověděl, že cestoval na ráno a v autě bylo chladno. Před křižovatkou, kde měl nehodu, zapnul topení ve vozidlo na maximum, kdy z větráku vylétlo směrem k obličejům blíže nespecifikované smetí, díky čemuž Paliar kýchnul, lekl se, strhl řízení, prorazil oplocení a zastavil se až v potoce. Vlivem stresové situace z místa nehody odešel, doma se uklidnil alkoholem a na místo se vrátil. Na doplňující otázky poté Paliar před soudem nevyprávěl. Ze strany obhajoby se v hlavním líčení podařilo zpochybnit jak alkohol za volantem, tak úmyslné způsobení dopravní nehody. Vzhledem k tomu, že výpovědi získané před zahájením trestního stíhání nemohly být v hlavním líčení použity jako důkaz a po zahájení trestního stíhání Paliar nevyprávěl, navrhol obhájce v závěrečné řeči zproštění obžaloby, protože jeho klient v hlavním líčení celou věc uvedl na pravou míru.

Soudce domažlického soudu Jan Švígler konstatoval, že se nepodařilo prokázat požití alkoholu před nehodou. Soud nemohl vycházet při rozhodnutí z toho, co Paliar řekl před zahájením trestního stíhání a nemohl tak rozhodnout jinak než zproštěním obžaloby. Zároveň uvedl směrem k Paliarovi, že je ostudou policie. Věc byla postoupena ke kázeňskému řízení řediteli Krajského ředitelství policie Plzeňského kraje. Tehdejší ředitel ctil presumpci nevin, nicméně celou situaci vyhodnotil tak, že Paliar je skutečně ostudou policie, v kázeňském řízení rozhodl o odnětí služební hodnosti inspektor, což vedlo k ukončení služebního poměru.

6.3 Slovo na závěr

Na tomto konkrétním případě jsem chtěl přiblížit, jak je velice důležité nejen zvolit si obhájce, ale správně stanovit taktiku obhajoby. Od počátku věci se jednalo o poměrně jednoznačnou věc, která ale díky práci obhájce skončila zproštěním obžaloby. Chtěl bych se zamyslet nad tím, zda by celá věc skončila stejně, kdyby si obviněný obhájce nezvolil. Téměř jistě bych řekl, že ne. Horní hranice činu, který byl obviněnému kladen za vinu, činí tři roky. Nutná obhajoba zde nepřicházela v úvahu. Přesto je v kazuistice názorně ukázáno, jak důležitá role obhájce v trestním řízení je. I když obviněný byl policistou a nepochybně měl znalosti o trestním řízení, udělal velice dobře, že se v případě nehájil sám. Zkušenosti obhajoby považuji v takových případech k nezaplacení.

Případ mimo jiné poukázal na jednu z nejznámějších a nejdůležitějších zásad trestního řízení, tj. zásadu *in dubio pro reo*⁵⁹.

⁵⁹ V pochybnostech ve prospěch obžalovaného.

7 Strukturovaný rozhovor

O rozhovor jsem v rámci získání doplňujících poznatků k bakalářské práci požádal advokáta se zaměřením na trestní, rodinné a občanské právo, zároveň člena Unie obhájců České republiky, JUDr. Rostislava Netrvala, Ph.D. Rozhovor k této bakalářské práci proběhl dne 18. února 2022 v advokátní kanceláři v Klatovech a zde je jeho doslovný přepis.

Jak dlouho vykováváte povolání advokáta a na jaké oblasti práva se zaměřujete?

„Povolání advokáta vykonávám od 1.10.1994 jako samostatný advokát, předtím jsem byl více než dva roky advokátní koncipient a měl jsem jinou právní praxi, a to v rámci výkonu základní vojenské služby, když jsem řešil 16 000 restitucí na vojenské ubytovací stavební správě v Plzni na území celého západočeského kraje, plus okresy Strakonice, částečně Příbram a Prachatice, pronájmy všech v té době opouštěných objektů a tak dále.“

Od kdy jste členem Unie obhájců České republiky a jak byste zhodnotil její fungování?

„Členem unie obhájců jsem cca rok po jejím založení. Tedy od roku 2015. Ještě snad k tomu, na co se zaměřuji. Zaměřuji se na generální praxi advokáta, zejména v oboru trestního práva, ať již obhajoby v trestních věcech či zastoupení jako zmocněnec poškozených či jako opatrovník právnických osob, poskytují právní služby obcím, převody nemovitostí, zadávání veřejných zakázek, zastoupení v dědickém řízení a ve správním řízení. Nevěnují se korporačnímu právu, tedy právu obchodních korporací a ani insolvenčnímu právu, byť jsem byl v minulosti dokonce insolvenčním správcem, tak kapacitně to nestíhám. Ale zpět k unii obhájců. Její činnost bych hodnotil jako velmi pozitivní. Kromě cca 20 % jejich členů, kteří jsou tam jenom na oko a ničeho se neúčastní, jako je tomu ve většině spolků v této zemi. Zbytek tvoří podle mého názoru skutečně elitní právníci v oboru trestního práva. Jsou odborně na úrovni, mají své kontakty, vlivy. Unie koná pravidelné salony, kam si zve nejvyšší funkcionáře justice, ale i zákonodárných sborů, státní zástupce, funkcionáře jednotlivých soudů, probační mediační službu, lidi z vězeňské služby, se kterými se probírají praktické problémy, probírají se různé legislativní návrhy, které se skutečně potom dokážou prosadit i na poli zákonodárných sborů. Podstatná část funkcionářů české

advokátní komory je tvořena členy unie obhájců. Skutečně každá konference, každý večer, který jako diskusní unie pořádá, jsou pro mě samotného opravdu přínosem, má to prostě úroveň, jsou tam jen ti dobří. Upřímně si považuji, že jsem mezi nimi a že i můj názor je zajímavý, zajímaví je moje zkušenosti a poznatky“.

Jak byste ze svého hlediska zhodnotil spolupráci s policejním orgánem?
„Nelze to říct paušálně, je to v podstatě o individuálním vztahu s konkrétním policejním důstojníkem, konkrétním příslušníkem, který zastává funkci policejního orgánu. Upřímně musím říct, že lepší spolupráce je s tím policistou, tím policejním orgánem, který začal zdola a postupně se vypracoval než s tím, kdo má sice školy, ale nastoupil rovnou třeba na krajský úřad vyšetřování a jak se říká, nedostal nařadeno od těch, kteří opravdu něco znají a měli zkušenosti. Zkušenost z posledních týdnů mi to jen potvrdila, když se vyšetřovatelka v mediálně velmi exponované kauze rozhodla po seznámení se spisem a tedy po jeho uzavření provést doplnění výslechu, ve kterém kladla dotazy na jednání, pro které není vedeno trestní řízení, které při zachování totožnosti skutků nebylo předmětem skutkových okolností usnesení o zahájení trestního stíhání a navíc se snažila mého klienta, tj. obviněného, konfrontovat s podáním vysvětlení, které podal sedm měsíců před zahájením trestního stíhání policejnímu orgánu na protokol o podání vysvětlení. Jednalo se dokonce o příslušníky celní správy v působnosti policejního orgánu. Přesně na takovém případě je potom vidět, kdo to opravdu umí a že tituly za hodnosti skutečně vůbec nic neznamenaají, když se dělají chyby, kterých by se zpracovatel spisu na malém obvodním oddělení nikdy nedopustil. Degraduje to pak práci ostatních poctivých a odborně čistých policistů, vrhá to špatný stín, když se potom takový protokol čte před soudem. V obecné rovině ale musím říct, že spolupráce s policejním orgánem je většinou velmi slušná. Chybí zde v rámci této spolupráce možnost oportunity policejního orgánu, ale i státního nástupce. Za mé praxe ještě pamatuji dobu, kdy trestní stíhání mohl nejen zahájit, ale také zastavit vyšetřovatel. Tím, že dnes může jen zahájit, tak pak už mu je další osud spisu v podstatě lhostejný. Faktická zásada volného hodnocení důkazů se tedy v přípravném řízení prakticky neaplikuje.“

Jaké jsou z Vaší praxe nejčastěji se vyskytující trestné činy, ve kterých zastupujete klienty?

„Nejčastěji se vyskytující trestné činy je možné shrnout do dvou kategorií. První, jednoznačně nejčastější, jsou trestné činy v dopravě, tedy zejména ohrožování pod vlivem návykové látky a pak samozřejmě ublížení na zdraví z nedbalosti. Druhou častou kategorií či druhem trestné činnosti, kde vykonávám činnost obhájce, jsou v současné době trestné činy majetkového charakteru, a to zejména podvody, pojistné podvody, krácení daní. Doba se změnila, před 20, 25 lety nikdo o žádných podvodech nebo dluhopisech prakticky nevěděl, nyní je to poměrně frekventované. Řekl bych, že sofistickovanost jednání pachatelů se určitým způsobem polarizovala a v současné době nejsou ti průměrní, jsou jen ti naivní a hloupí anebo ti opravdu chytří.“

Existuje podle Vašeho názoru nějaká hranice toho, co všechno může použít obhájce při obhajobě?

„Obhájce může použít při obhajobě vše, co není v rozporu se zákonem, tedy co není zakázáno, je dovoleno. Samozřejmě jsou určité hranice, je to trochu na zkušenosti a odvaze obhájce“.

Taktika obhajoby je odlišná podle jednotlivých případů, přesto, jaká je podle Vás vhodná taktika obhajoby v trestním řízení?

„Mojí základní taktikou je neuspěchat verzi obhajoby, tedy nejčastěji doporučuji, aby klienti při jednání s policejním orgánem, a tedy při výslechu v první fázi využili svého práva a nevyprávěli, tedy odmítli výpověď s tím, že pokud se rozhodnou vypovídat, tak až později v dalším stadiu trestního řízení. Vyčkáme, co dá policejní orgán dohromady, jaké shromáždí důkazy, můžeme nahlížet do spisu a když zjistíme jaká je reálná možnost obhajoby, pak společně s klientem postavíme jedinou, tedy takzvanou totální verzi obhajoby. Také je možné, že přistoupíme k plnému doznání, když vidíme, že na to policejní orgán prostě má. Fakticky tím jsme schopni využít i polehčující okolnosti doznání, když prostě není příliš co hájit a bojuje se pouze o trest, nikoliv o vinu. Je-li to možné, tedy pokud to zákon připouští, jsem osobně velkým zastáncem odklonu v trestním řízení. Dohoda o vině a trestu je pro mě vítanou, bohužel díky dohodám v současné době dochází k výraznému potlačení a prakticky vyloučení institutu narovnání podle paragrafu 309 a násl. trestního řádu. Sám již téměř 15 let obtěžuji poslance a senátory s legislativními návrhy, ale politická vůle zde není.“

Obhajoval jste za poslední dobu nějaký zajímavý případ z hlediska trestního práva?

„Hájím v současné době např. kauzu škody jaderného strojírenství, kde jsem se účastnil i šestnácti výslechů na úřadu pro boj s korupcí na Ukrajině, který se jmenuje Nabu a jehož pravomoc lze přirovnat ke KGB. Podnět dala švýcarská strana, neboť zjistila zajímavé pohyby na švýcarských účtech a dispozici politicky exponovaných osob s těmito účty. Ústavní soud Ukrajiny pak postavil tento úřad v loňském roce mimo zákon a řekl, že všechno, co dělal od svého založení, že dělá prakticky bez pravomoci. Kvůli tomuto názoru pak byl prezidentem Ukrajiny na tři měsíce suspendován předseda ústavního soudu. Bude zajímavé sledovat, jak kauza dopadne, řeší ji krajský soud v Plzni. Je tam navíc poněkud nelogicky vedeno trestní řízení pro zpronevěru, pro krácení daně a pro podvod a fakticky zpronevěra a podvod oproti krácení daně se vylučují, protože pokud manažer zpronevěřil, tak by onu částku stejně právnícká osoba dala jako video položku a daňový základ by zůstal stejný. Právnícká osoba je přes schvalování úkonů jednotlivých manažerů stíhána, nelze to považovat i za kauzu politicky exponovanou na našem území. Jinak jsem hájil deset let zajímavou kauzu falešných obrazů, která šla určitým způsobem do ztracena a skončila pouze peněžitými tresty, z mého pohledu zanedbatelné výše. Troufnu si říct, že mzda, resp. mzdové náklady na policisty za první dva měsíce vedení trestního řízení byly vyšší, než kolik byly po deseti letech uloženy peněžité tresty. Kde jsou znalecké posudky, zadané úkoly v zahraničí a tak dále? Za zajímavou považuji například i kauzu kuplířství, byť to není v poslední době, ale jedenáct let jsem dělal kauzu kuplířství v nočních klubech na Rozvadově, která skončila amnestií prezidenta Klause v roce 2012. Teď jsem dělal zajímavé pohlavní zneužívání ohlášené dva a půl roku potom, co k němu mělo dojít, na dovolené v Egyptě, které skončilo zproštěním. Kauzu dělá Strakonický soud, jehož místní příslušnost jsem vůbec nepochopil, neboť poškozená byla z Prahy a škodlivý následek ve Strakonících nenastal.“

Považujete současný trestní řád z hlediska zakotvení práva na obhajobu za zdařilý?

„Trestní řád z pohledu dneška za úplně šťastný nepovažuji. Je tam spousta otázek neřešená, na která jistě narazíte i při výkonu Vaší práce. Nechci se

dotknout některých kolegů, kteří před nedávnem odešli, ale ti si třeba také vzpomněli na to, že nutná obhajoba tam je, až při seznámení se spisem, do té doby jim to nechybělo a kladu si logickou otázku, kdo kdy pamatuje, že by se přípravné řízení z tohoto důvodu opakovalo? Myslím, že by obviněný měl mít vždycky právo zvolit si obhájce nebo požádat, aby mu byl ustanoven, bez ohledu na to, jaká trestní sazba se na jeho jednání, pro které je vedeno trestní řízení, vztahuje.“

Mnoho let již existuje komise pro rekodifikaci trestního řádu. Dočkáme se podle Vás rekodifikace v blízké době a dotkne se rekodifikace práva na obhajobu?

„Komise pro rekodifikaci trestního řádu, jestli dobře počítám, existuje devatenáct a půl roku. Sám jsem byl před šesti lety nominován na odbornou konferenci poslanecké sněmovny k rekodifikaci trestního řádu a zásadám rekodifikace. V té době existovala komise třináct a půl roku. Konference se účastnily špičky trestního řízení, ať již z řad policistů, tedy elitních vyšetřovatelů z republikových nebo minimálně krajských útvarů, podstatná část státních zástupců z vrchního státního zastupitelství a nejvyššího státního zastupitelství, šest soudců ústavního soudu, elity nejvyššího správního soudu, legislativci a tak dále, ale podle mě to bylo k ničemu. Záměrně jsem přednesl své dvě dlouholeté bolesti, a to k paragrafu 309 trestního řádu a s tím související problém s nakládáním prostředků složených v rámci narovnání. Dříve se totiž polovina skládaných peněz určovala obviněným na veřejně prospěšné účely v místě a druhá polovina šla na zvláštní účet na pomoc obětem trestných činů. Všechno jde v současné době na účet na pomoc obětem trestných činů. Myslím, že to není správné, protože když někdo dělá výtržnost např. v Klatovech na náměstí, tak ať se část jeho peněz použije třeba na opravu sochy nebo kašny na klatovském náměstí nebo obnovu parku nebo dětského hřiště v Klatovech. Většina peněz vyplacených z toho fondu na pomoc obětem trestných činů se vyplácí obyvatelům Prahy a Jihočeského kraje.“

Jak byste zhodnotil aktuální kauzu odposlechů z věznice v Brně – Bohunicích, kde mimo jiné vyšetřoval GIBS použil odposlech obviněného se svým advokátem a na počátku výslechu se vyslýchaného dotázal, zda souhlasí s tím, že nahrávka bude součástí spisového materiálu?

„Dovolím si odkázat na komentář na stránkách Unie obhájců České republiky. Takhle se čisté trestní řízení skutečně nevede. GIBS nejsou nadlidé a pravidla by měla platit pro všechny. Takto opatřený důkaz je prostě mimo zákon a podle mě nemůže být použit vůbec, a nejen použit k důkazu, ale měl by být ze spisového materiálu vyřazen. To samozřejmě náš trestní řád neřeší.“

Na závěr, co byste poradil člověku, který by měl zájem o advokacii a co považujete na výkonu advokacie za nejtěžší?

„Člověku, který má zájem o advokacii bych poradil, aby si našel jiný způsob, jak přijít k penězům, protože když to bude dělat naplno, tak nebude mít kde je utratit a když to bude dělat na polovinu, tak to bude dělat špatně. Z mého pohledu a za sebe samotného musím říct, že pro mladého, začínajícího člověka, který se stává advokátem a chce být rychle úspěšný a uznávaný je velmi těžké, aby se od těch lumpů a proletariátu, tedy od té zločinecké sociální vrstvy, která jej má živit a umožnit mu ten úspěch a slávu a která by měla přijít na to, že je dobrý a vyhledávat ho, tak aby se od ní dokázal držet stranou a nestal se její součástí. Je to někdy složitější, než si kdo dokáže představit. Samozřejmě i z toho potom vzniká pohled na advokáta jako také na lumpa a ovlivňuje to chování některých policistů, ale i státních zástupců k advokátům, protože to berou tak, že advokát je součástí protiprávního jednání obviněného a nedokážou pochopit, že advokát to bere pouze jako osobní profesní prestiž, kdo bude v tom trestním řízení úspěšnější. Časová náročnost a umění se odpoutat od některých trestných kauz, nepřipustit si je do své vlastní psychiky je tedy to, co považuji za nejtěžší.“

Děkuji za rozhovor

Závěr

Bakalářská práce na téma obhajoba v trestním řízení se zabývala vymezením práva na obhajobu a jeho komplexním rozbohem. Práci je možno rozdělit do sedmi jednotlivých kapitol, ve kterých jsem se postupně zabýval historií, v krátkosti jsem popsal stadia trestního řízení ve vztahu k obhajobě a poté jsem se zaměřil na komplexní rozbor obhajoby. Dále jsem zanalyzoval platnou právní úpravu a doplnil ji o vlastní návrhy de lege ferenda, provedl jsem komparaci s německým právem a znázornil jsem možnost obhajoby na konkrétním případě formou kazuistiky. Závěrečnou část práce jsem doplnil o strukturovaný rozhovor s advokátem, členem Unie obhájců České republiky, JUDr. Rostislavem Netrvalem, Ph.D. Práce postupovala metodou od obecného ke speciálnímu, využita byla metoda komparativní a metoda strukturovaného rozhovoru.

Cílem bakalářské práce byl komplexní rozbor práva na obhajobu osob, proti kterým se trestní řízení vede a zejména analýza platné právní úpravy, při které jsem dospěl k závěru, že právo na obhajobu dosahuje velmi dobré úrovně, jedná se o ústavně zaručené právo a o právo nezpochybnitelné. Vlastními návrhy de lege ferenda jsem zákonodárci navrhl možnost zlepšení právní úpravy. Poukázal jsem na výhodu zvolit si obhájce již v počátečním stadiu trestního řízení a na potřebu vždy zvolit vhodnou taktiku obhajoby. Podle mého názoru právo na obhajobu můžeme považovat za jednu z nejdůležitějších zásad trestního řízení. Tato bakalářská práce splnila svůj cíl a poukázala na to, že každý má právo na spravedlivý proces a toto právo nesmí být nikomu upřeno, ať již v současné době, tak ani v budoucnu a je třeba v jakékoli situaci zaručit, aby právo na spravedlivý proces mohlo být naplněno.

Závěrem bych chtěl uvést, že psaní této bakalářské práce bylo velmi poučné a díky tomuto tématu jsem měl možnost seznámit se spoustou zajímavých názorů na danou problematiku, s judikaturou, s komentáři k jednotlivým zákonům a s články v odborných časopisech. Věřím, že získané informace při tvorbě bakalářské práce budu moci plnohodnotně využít v dalším profesním životě a i nadále budu moci prohlubovat znalosti o této problematice. Jak se říká, být dobrým advokátem znamená celoživotní úděl k právnímu vzdělávání a učení se.

Seznam použité literatury

Monografie

1. DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, ISBN 978-80-7552-600-7.
2. DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: komentář*. II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, ISBN 978-80-7552-600-7.
3. FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISBN 978-80-7598-306-0.
4. FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2008, ISBN 978-80-87071-72-4.
5. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3.
6. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, ISBN 978-80-7502-395-7.
7. JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, ISBN 978-80-87212-88-2.
8. PROVAZNÍK, Jan. *Postavení obhájce v trestním řízení ve světle zvažované rekodifikace*. In: GRIVNA, Tomáš a kol. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, ISBN 978-80-7380-593-7.
9. SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7179-248-2.
10. VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-457-5.
11. VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-321-9.
12. ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, ISBN 978-80-7478-848-2.

Články v elektronické podobě

1. O obhájci z poradníku [online]. JUDr. VÁVRA, Libor/pravniprostor.cz, 2015. [cit. 13.11.2021]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/o-obhajci-z-poradniku>
2. Odposlechy v brněnské vazební věznici. Vyšetřovatel GIBS použil procesně nelegální odposlech [online]. HRBÁČEK, Jan/ceska-justice.cz, 2022. [cit. 10.02.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2022/01/odposlechy-v-brnenske-vazebni-veznici-vysetrovatel-gibs-pouzil-procesne-nelegalni-odposlech/>
3. Právo útrpné-Wikipedie [online], 2021. [cit. 08.11.2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vo_%C3%BAtrpn%C3%A9

Judikatura

Všechna níže uvedená rozhodnutí byla čerpána ze systému CODEXIS (právní informační systém). ATLAS consulting [cit. průběžně].

1. Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. IV. ÚS 454/21 ze dne 06.04.2021.
2. Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. II.ÚS 1411/20 ze dne 1.9.2020.
3. Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 1496/18, ze dne 2.7.2019.
4. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.01.2015, sp. zn. 30 Cdo 1771/2014.
5. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky č.j. 8 Tdo 161/2020-1706 ze dne 12.ř.2020.
6. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky, č.j. 8 T do 843/2020-1348 ze dne 25.08.2020.
7. Usnesení Vrchního soudu v Praze sp.zn. 14 To 125/2019, ze dne 11.4.2019.

Zákonná úprava

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky*, ve znění pozdějších předpisů

2. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 85/1996 Sb., *zákon o advokacii* v posledním znění
4. Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

Webové stránky a elektronické zdroje

1. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. [online]. Praha: C.H.Beck, 2013. [citace 21.11.2021]. ISBN 978-80-7400-465-0. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId>